

ESKİ YUNAN TRAGEDYALARI

2

EURİPİDES Bakkhalar

Eski Yunanca Aslından Çeviren

Güngör Dilmen

**Mitos
Boyut**

TİYATRO / OYUN DİZİSİ 119

EURIPIDES / BAKKHALAR

*Bu kitaptaki oyunun
Fikir ve Sanat Eserleri Yasasından
ve yasalardan kaynaklanan tüm hakları
yazarlarına ve çevirmenlerine aittir.
Yayınlanan oyunların sahnelenmesi,
oynanması, herhangi bir amaçla
eserlerden yararlanılması ancak
eser sahibinin iznine bağlı olduğundan,
bu eserden yararlanacak
kişi veya kurumlarla, kuruluşların
çevirmenin varislerine
başvurmaları zorunludur.*

Çevirinin Türkiye Yayın Hakları:
Copyright © TEM Yapım Yayıncılık Ltd., 2012

Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları
Oyun Dizisi 119
Euripides / Eski Yunan Tragedyaları 2 - Bakkhalar

Basım: 2012

Baskı: Yeni Güven Matb.-Topkapı-İstanbul; Tel 212. 567 69 20
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Çarşısı No. 209-210

Mitos-Boyut Yayınları
TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.

Osmanlı Sokak 18/12. Osmanlı İş Merkezi Taksim-Beyoğlu, 34437 İST.
Tel: 212. 249 87 37-38; Fax: 212. 249 02 18

E.posta: mitosboyut@gmail.com

web: www.mitosboyut.net

Mitos Boyut Yayınları ❖ OYUN DİZİSİ 119

**ESKİ YUNAN
TRAGEDYALARI 2
EURİPİDES**

BAKKHALAR

Eski Yunanca'dan Çeviren

Güngör Dilmen

İÇİNDEKİLER

Önsöz,...	5
Açıklamalar,...	23
<i>Bakkhalar</i> ,...	25
Sözlük,...	91

ÖNSÖZ

Güngör Dilmen

EURİPİDES

İsa'dan önce 5. yüzyılda Attika'da* yepyeni bir sanat doğdu: Tragedya. Yetmiş-seksen yıl içinde üç büyük yazarın elinde gelişerek kendi türünün en güçlü örneklerini verdi.

Tragedyanın atası diye anılan **Aiskhülos**, İ.Ö. 490 yılında Perslere karşı Marathon Savaşı'na katılmış, yararlıklar göstermiş. On yıl sonra da Salamis Deniz Savaşı'na katılmış, en azından çok yakından tanık olmuş, Persler adlı dünyanın ilk tarih-oyununu yazmış. O tarihte 46 yaşında...

İkinci yazarımız **Sofokles**, Salamis yengisini kutlamak için yapılan ulusal şenliklerde Atina gençliğini temsil etmiş.

Euripides Salamis adasında 485 yılında doğmuş. 406 yılında Kral Arkhelaos'un daveti üzerine gittiği Makedonya'da ölmüş.

Annesinin babasının adını Aristofanes'ten öğreniyoruz: Annesi Kleito pazarda zerzevat satarmış. Aristofanes buna takılıyor: Pazarcı bir kadının oğlu işte! Önemsiz gibi görünse de ilginç bir ayrıntı. Demek o toplumda sınıflar belirleyici. İlerki çağlarda yazarın savunucuları: 'Yoo, Euripides zengin bir aileden geliyordu!' derler. Yoksul aile – Zengin aile (= iyi aile) çocuğu olmak?

Babasının adı da Mnesarkhos.

Gençliğinde, Sofistler diye bilinen Anaksagoras, Prodikos ve Protogoras gibi kuşkucu filozofların öğrencisi olmuş, Sokrates'i de tanımış. O günlerin çok tanrılı düzenini yadsımış. Düşüncelerinden, sorduğu sorulardan rahatsız olan yurttaşlarınca hırpalanmış... Aiskhülos nice inanmış (= dini bütün) ise, Euripides o denli kuşkucu, sorgulayıcı...

Euripides'e 'sahneye çıkmış filozof' denmiş. Ona yakışan bir tanım olsa da, bu onun bir filozof olduğu anlamına gelmez. 'Sahneye çıkmış ruhbilimci' dense belki daha uygun düşer.

Aristoteles onu 'en trajik' ozan diye tanımlıyor. Buradaki 'en trajik' belirlemesi, öbür iki tragedya yazarından daha üstün olduğu anlamında değil. Çok değişik insan tutku-larını, zaafalarını sergilemekteki ustalığı Aristoteles'i etkilemiş olmalı. Tiyatroda gerçekçiliğin habercisi olarak tanınıyor. Bu nitelikleri onu günümüze yaklaştırıyor.

Diplomatik bir görevle Sicilya'ya (Siraküza'ya) gittiği de, bilinenler hanesinde.

Yaşamı boyunca Atina Tiyatro Şenlikleri'nde 4 birincilik kazanmış. Öbür iki ustayla karşılaştırılınca –sırf nicelik açısından– pek parlak bir başarı tablosu değil. Beşince yengisini ölümünden kısa bir süre sonra, aralarında *Bakkhalar* ve *İfigeneia Aulis'te* tragedyalarının da bulunduğu bir tetroloji (= dörtleme) ile kazanmış. Bu oyunları oğlu sahneye koymuş.

Ozanın son oyunu *İfigeneia Aulis'te* tragedyasını da bu oğlunun tamamladığı söylenir.

Yaşlılık günlerinde, çok acı çektiği Atina'dan ayrıldı. Makedonya Kralı Arkhelaos onu ülkesine çağırmıştı. Bu dağlık, ormanlık ülkede kavuştuğu huzur ozanın içinden ikinci bir gençlik fışkırtmışa benziyor. Başyapıtları *Bakkhalar*, *İfigeneia Aulis'te* tragedyalarını orada yazdı.

YAPITLARI

Atina'da tutulan kayıtlardan 9 oyunun tarihleri kesin olarak belli. Öbür oyunların tarihleri yaklaşık olarak saptanabiliyor. Yazarın zaman içinde değişen yazım özelliklerinden, önemli tarihsel olaylara göndermeler yapmasından.

ALKESTİS. İ.Ö. 438 yılında Atina'da oynanmış.

Kral Admetos ölüme yargılıdır. Ancak kendi yerine gönüllü olarak ölecek birini bulabilirse yaşamı bağışlanacaktır. Eşi Alkestis gönüllü olarak onun yerine can vermeye hazırdır. Thanatos (Ölüm) onu Yeraltı ülkesine götürmek üzere gelir.

Admetos, biraz geç de olsa, sevgili eşinin ölümünden bütün yaşamını karartacağını anlar. Bir zamanlar Zeus tarafından Admetosların konağında köle olarak çalışma cezasına çarptırılan Apollon, o tutsaklık günlerinde kendisine iyi davranmış olan Admetos'a vefa borcunu ödemek ister. Yiğit Herakles, Alkestis'i Tahantos'un elinden kurtarıp yeniden gün ışığına kocasına kavuşturur. Bir tragedya türünde başlayan oyun, mutlu bir sonla biter.

İşte Euripides'i Aikshülos ve Sofokles'ten ayıran önemli bir özellik. Onun tragedyaları ille bir ölümle bitmez.

Bizim *Dede Korkut* destanındaki *Deli Dumrul* söylencesi Alkestis mitosundan kaynaklanıyor. Yunan söylencesinin Thanatos'u, İslamda Azrail'e dönüşmüş. Tema aynı, konunun belkemiği de aynı. Kral Admetos da, Dumrul da başta iyice bencil. Analarından babalarından can isterler. Bizim Deli Dumrul biraz daha erdemli çıkar, eşinden can istemez.

MEDEİA. İ.Ö. 432 yılında Atina'da sahnelenmiş. Yazarın en güçlü tragedyalarından biri. En çok tanınanı.

Medeia, Kolhis* ülkesi Kralı'nın kızıdır. Yıllar önce Nefele'nin çocukları Helle ile Firiksos'u sırtında taşıyan altın tüyü koçun pöstekisi tapınakta kutsal bir andaç olarak saklanmakta. Korinthos Prensi İason, amcası tarafından bu altın postekiye yurda getirmekle görevlendirilir. Böyle bir serüvenin olası sonu ölümdür. Amcanın istediği de budur. Ancak İason, kendisine âşık olan Prenses Medeia'nın

yardımıyla imkânsız başarı, pöstekiği çalar. İki sevgili birlikte Korinthos'a dönerler. Evlenirler. Mutlu bir aile yuvasında çocukları olur. Ancak Medeia, yabanıl bir ülkeden geldiği için Helenler onu sevmez, benimsemez.

İason, Medeia'yı bırakıp Korinthos prensesi ile evlenmeye karar verir. Medeia bu evliliğe göz yumacak kadın değildir. Kocasından öç almaya karar verir. Tragedya bu öç alma duygusuyla, evlat sevgisi arasında Medeia'nın bocalaması ve çocuklarını öldürmesi sürecidir. (Korinthos Prensesini de, ona armağan ettiği ağılu bir gelinlikle acılar içinde öldürür.)

Medeia, Aristoteles'in de tanımladığı alışlagelmiş tragedya kalıplarının dışına çıkar. Kendi yaşamına son vermez. Büyükbabası Güneş Tanrısı Helios'un arabası ile kaçır, Atina'ya sığınır. Trajik kahraman ölmek zorunda değil!

Medeia, erkek egemen dünyaya başkaldıran bir simge olmuş.

HERAKLES'İN ÇOCUKLARI (*Herakleidai*). İ.Ö. 430'da Atina'da sahnelenmiş. Zeus ile Alkmene'in* oğlu Herakles ölmüş. Küçük çocukları öksüz kalmış. Babalarının düşmanlarına karşı da savunmasızlar. Argos Kralı Eurüstheos, bu çocukları yok etmek ister. Atinalılar Argos kralının bu caniyane girişimine karşı çıkar, çocukları ölümden kurtarırlar. Oyunun özü Atina'nın yüceltilmesi.

HİPPOLÜTOS. İ.Ö. 428 yılında Atina'da sahnelenmiş. Oyunun kahramanı genç Hippolütos, Amazon Kraliçesi Hippolüta* ile Atina Kralı Teheseus'un oğlu. Aşk ve Güzellik Tanrıçası Afrodite ona gönlünü kaptırır. Ama karşılık görmez. Hippolütos'un yaşamında cinsel tutkular yok. Doğayı, av sporlarını seviyor. Afrodite'ye değil kızıoğlan kız, avcı Artemis'e eğilimli. Buna içerleyen Afrodite, Hippolütos'a kötü bir oyun oynar. Babası

Theseus'un ikinci eşi Faedra'yı üvey oğlu Hippolütos'a âşık eder. Faedra, bu yasak tutkusundan çok utanç duyar, acı çeker, ama Hippolütos onun aşkını nefretle reddedince de büyük bir öç alma duygusu içinde, üvey oğluna iftira eder: Oğlu Hippolütos'un ona yaklaştığını zorla ırzına geçtiğini babasına söyler. Theseus, bu iftiraya inanır, oğluna ilenir. Bu ilenç Hippolütos'u ölüme götürür. Hippolütos ölmek üzereyken Artemis gerçeği Theseus'a söyler. Oğul babayı affeder. Böylece Theseus'u cezası korkunç olacak kan suçundan kurtarmış olur.

Görüleceği gibi bu oyunda, şiddetli insan tutkuları, tehlikeli ilişkiler, ruhbilimsel çözümlemeler var. Aristoteles'in 'En trajik' oyun yazarı tanımını bu niteliklerle anlam kazanıyor.

ANDROMAKHE. Yaklaşık (= bir iki yıllık yanılma olabilir) İ.Ö. 426 yılında sahnelenmiş. Andromakhe, Troya Kralı ve Kraliçesi, Priamos ve Hekabe'nin gelini. Troya'nın en yüce yiğidi Hektor'un sevgili eşi. Küçük Astüanaks'ın anası. Andromakhe bütün sevdiklerini bir bir yitirir.

Bu oyun, Atina ile Sparta arasında çıkan iç savaş (Peloponez Savaşları) sırasında yazılmış. Troyalı Andromakhe'nin acıları. Atinalıların Sparta'ya karşı olan duygularını yansıtıyor.

HEKABE. Yaklaşık İ.Ö. 425 yılında sahnelenmiş. Bu tragedyaya da Troya düştükten sonra, Troya Kraliçesi Hekabe'nin çektiği acıları sergiliyor. Kocak Priamos'u, oğlu Hektor'u yitirmiş. Şimdi kızı Prolüksena'yı, Akha'lı kahraman Akhilleus'un ruhunu şad etmek için onun gömütü üstünde kurban ederler. Son oğlu Polüdoros'un da cesediyle karşılaşır. Trakyalı Polüestor onu savaşta değil, evine bir konuk olarak çağırıp öldürmüştür. Yani bir cinayete kurban gitmiştir. Hekabe, Akhaların başkomu-

tanını azmettirir, oğlu Polüdoros'un öcünü Polüestor'un iki oğlunu öldürerek alır. Kana karşı kan. Hekabe'nin nefreti, işte onu böyle insandıışı bir yaratık haline getirir. Tragedya'nın sonundaki önbilicilik onun azgın bir dişi köpeğe dönüşeceğini haber verir.

DİLEKÇİLER (*Hiketides*). Yaklaşık İ.Ö. 423 yılında sahnelenmiş. Thebai'a saldıran ve bu savaşta ölen Argos komutanlarının anneleri. Sahnede Thebai yönetimi bu ölülerin gömülmesini yasaklamış. Sofokles'in Antigone tragedyasını anımsayalım. (Kreon, Argos ordusuna katılıp kendi ülkesi Thebai'a karşı savaşan Polüneikes'in cesedinin gömülmemesi, kurda kuşa yem olması buyruğunu vermişti. Antigone, kardeşi Polüneikes'i kendi ölümü pahasına gömmeyi göze almıştı.)

Anneler, Thebailıları, çocuklarının gönülmesine razı ederler. Bu tema uzaktan da olsa bizim "Cumartesi Anneleri"ni çağrıştırmıyor mu?

ELEKTRA. Yaklaşık İ.Ö. 418. Üç tragedya yazarımız da Elektra kişiliğini sahneye çıkarmış: Aiskhülos. *Adak Sunucular*'da. Sofokles kendi '*Elektra*' tragedyasında. Euripides'inki üçüncü *Elektra* oluyor.

Elektra ile Orestes, Agamemnon ile Klütaimestra'nın çocukları. Klütaimestra, babaları Agamemnon'u Troya Savaşı dönüşünde öldürmüştü. Şimdi iki kardeş babalarının öcünü annelerinden almak istiyor. Elektra bu anne katlinde başı çeker, önce çekimser olan erkek kardeş Orestes'i de cinayete katar.

Annelerini öldürdükten sonra iki kardeş vicdan azabıyla kahrolurlar.

Bu tragedyada gerçekçi bir karakter çizimi var: Olumlu, olumsuz yanlarıyla bir kişiliğin sahnede canlandırılması. Elektra da bu kişiliklerden biri.

Euripides, tiyatroda gerçekçiliğin de öncüsü. Ne var ki gerçekçilik, tiyatroda ancak bireylerin dramıyla 'gerçekleşebiliyor.'

HERAKLES'İN ÇILGINLIĞI (*Herakles Mainomenos*). Yaklaşık 416'da sahnelenmiş. Zeus'un eşi Hera nefret ettiği üvey oğlu Herakles'i delirtir. Herakles, karısını ve çocuklarını öldürür. İş işten geçtikten sonra ayılır, yaptığı işin bilincine varınca intiharı düşünür. Bundan vazgeçer. Kendi kendinin sürgünü, Atina'ya gider.

TROYALI KADINLAR (*Troades*). İ.Ö. 415 yılında sahnelenmiş. Tragedya, Deniz Tanrısı Poseidon'un önsöyleyişiyle başlar. Arka alan yangınlar içinde Troya istila ordusunca yakılıp yıkılmış. Troya Savaşı'nın başından beri Akhalardan yana olan Poseidon, Akhalar'ın zulmüne dayanamayıp tavrını değiştirir. Yanıp yıkılan Kutsal yerleri talan edilen Troyalılardan yanadır şimdi.

'Savaşta en büyük acıları kadınlar çeker' temasını işliyor.

Andromakhe'nin oğlu Astüanaks, kale burcundan aşağı atılarak öldürülür. Hekabe'nin kızı Polüksena, Akhilleus'un anısına kurban edilir.

Priamos'un kızı Cassandra, Troya fatihi Agamemnon'un savaş tutsağı olur. Hekabe, Andromakhe ve öbür Troyalı kadınlar savaş tutsakları olarak Ege'nin öbür kıyısına gitmek üzere, Akha gemilerine zorla bindirilir.

İON. Yaklaşık İ.Ö. 413 de sahnelenmiş. Atina Kraliçesi Kreusa... yıllar önce tanrı Apollon ona zorla sahip olmuş, Kreusa kendi istenici dışı bu ilişkiden bir erkek çocuk doğurmuş, bebeği Apollon tapınağına bırakmış. (Bizde cami avlusuna bırakılan istenmeyen bebekler gibi.) Oyun Delfoi'deki bu tapınakta geçer. Çocuk İon burada büyür, tapınak kölesi olarak yetişir.

Kreusa Atina'ya göçmen olarak gelen, kimi kimsesi olmayan –gerçi eskiden o da bir kralmış– Ksuthus ile evlenir. Çiftin çocukları olmaz.

Kreusa yıllar sonra yeniden Delfoi tapınağına uğrar. Ana oğul birbirlerini tanımazlar, ancak içgüdüsel bir yakınlık duyarlar. İşte Euripides'in Yunan tiyatrosuna getirdiği bir yenilik. Ruhbilimsel boyut mu desek? Öbür iki yazarımızda ruhbilimsel boyut yok muydu? Elbet vardı. Ancak, beğenin beğenmeyin, Euripides daha karmaşık ruh hallerine eğilir.

Öyküyü sürdürelim: Delfoi bilici ocağı İon'un Ksuthus'un oğlu olduğunu söyleyince Kreusa bu kez bambaşka bir duygu burgacına kapılır. Kadın olarak çocuksuzluğun acısını çekerken, anaç duygularla kanının kaynadığı bu İon oğlanı şimdi bir tehlike olarak görmeye başlar. Değil mi ki bu İon, kocası Kral Ksuthus'un oğlu... bir gün babasının varisi olarak Kreusa'nın her şeyini ele geçirebilir. İon'u öldürmeye karar verir. Bereket, son dakikada... Kreusa, İon'un beşiğini görür, onun kendi oğlu olduğunu anlar. Tragedya mutlu sona erer. Bu da Euripides'in özelliklerinden biri. Son anda tragedyanın rotasını değiştiriyor.

Bu değişim bende nedense *Kral Lear* çağrışımı yapar. Ama keşkeli bir çağrışım. Keşke Lear çektiği bunca çileden sonra Ofelya'nın acısını da yaşamasaydı. Oyunun sonunu Euripides yazsaydı! Nitekim İngiltere'de oyunun 17. yy.'daki sahnelenişlerinde bu da yapılmış. *Kral Lear* tragedyası baba kızın kavuşmasıyla mutlu sona erdirilmiş! Ama böyle şey olmaz. Sözüümü de duygumu da geri alıyorum. Oyun yazıldığı gibi oynanır, iyileştirilmez...

HELENE. Bu oyunda Euripides, Yunan mitologyasının en çarpıcı romantik öykülerinden birini yok ediyor. Bana sorarsanız hiç iyi etmiyor. Meğer Helene kocasını aldatıp âşığı Paris ile Troya'ya kaçmamış. Troya'ya giden bir *görnük* (= fantom, hortlak) imiş. Gerçek Helene Mısır'da uslu uslu,

hiç aldatmadığı kocasını bekliyormuş! Menelaos Troya düştükten sonra yurduna dönerken, İskenderiye açıklarında olmalı, gemisi batır yanında da Helene'nin o kopyası –Mısır Kralı'nın sarayında gerçek Helene'yi bulur. Düzmece Helene o saat buğulaşır yok olur. Tam mutlu son derken, bu kez de Mısır Kralının Güzel Helene'ye göz koyduğunu anlarız. Kral onunla evlenmek istiyormuş. Bunca yıldır –savaş 10 yıl sürüyor– ne yapıyorlarmış? Neyse, Mısır Kralını atlatarak karı koca yurtlarına dönerler.

Bu 'görnük' oyunu, Fritz Lang'ın olağanüstü çarpıcı Metropolis filminde de var. Helene'den esinlendiğini sanıyorum.

Yapıt, İ.Ö. 412 de oynanmış.

İFIGENEİA TAURİSLİLER ARASINDA (*İfigeneia en Taurois*). Agamemnon, Troya'ya karşı sefere çıkacak bin gemilik bir donanma donatmış. Ama yelkenleri doldurup gemileri yürütecek uygun rüzgâr bir türlü çıkmıyor. Bilici ocaklarına soruyorlar. Agamemnon ilk gençliğinde doğaya karşı bir günah işlemiş, gebe bir havyanı avlamış. Şimdi bu günahının bedelini ödemek üzere kızı İfigeneia'yı Artemis'e kurban ederse uygun rüzgâr çıkacak. Agamemnon kızını kurban eder. Sonucuna da katlanır.

Euripides bu oyunda yine mitosunu hiçler. Meğer, Agamemnon'un yakarmasıyla Artemis İfigeneia'yı bağışlamış, kız kurban edilmekten kurtulmuş, şimdi Artemis tapınağında Tanrıça'ya hizmet edermiş! Elbet Euripides'in bu yorumuyla Aiskhülos'un *Oresteia* üçlemesi çok yara alır! Şu da ilginç değil mi, az aşağıda özetleyeceğimiz *İfigeneia Aulis'te* tragedyasında Euripides kendisiyle çelişkiye düşüyor. O tragedyada İfigeneia mitologyaya uygun olarak kurban ediliyor. İyi ki bu alanda resmi mitologyaya gayri resmi mitologyaya diye bir ayırım yok. Her şey görece: Öyle de olur böyle de... Konuyu sürdürelim.

İfigeneia'nın kardeşi Orestes tutuklanır, kurban edilmek üzere kız kardeşine teslim edilir. Talih yardım eder, İfigeneia erkek kardeşini tanır. O da onu. Orestes, mitolojyada çoktan kurban edilmiş kız kardeşi tarafından kurban edilmekten kurtulur. İki kardeş tanrıça Athena'nı yardımla Tauris'ten kaçarlar. İyi de, iki kardeş, bu kurtuluşu anneleri Klütamestra'ya muştulasalardı daha iyi olmaz mıydı? Anneleri de tam on yıl kocası Agamemnon'un eve dönüşünü bekleyip onu önce kırmızı yollukla karşılayıp yunakta baltayla katletmezdi...

FENİKELİ KADINLAR (*Foinissai*). İ.Ö. y. 409 yılında sahnelenmiş. Tragedya, Thebai kentinde geçiyor. Argos ordusu kenti kuşatmıştır. Sürgün'e giden Kral Oidipus'un iki oğlu Eteokles ile Polüneikes 7 kapılı diye anılan Thebai kentinin bir kapısında kardeşçe boğazlaşırlar.

ORESTES. Bu oyunda Euripides bilinen öyküyü altüst ediyor. Orestes annesi Klütamestra'yı öldürmemiş. Bu cinayeti kız kardeşi Elektra ile birlikte dayıoğlu Pülades işlemişler. Argoslular bu ikisini ölüme yargırlar. Dayıları Menelaos onları savunamaz. Bunun üzerine de onlar Menelaos'un eşi Güzel Helene'yi öldürmeye kızını da kaçırmaya kalkışırlar. Bu cinayet girişimi Apollon'un sahneye gelmesiyle (deus ex machina* yöntemi) önlenir. Oyunun adı *Orestes* ama asıl kahramanı Elektra. İ.Ö. 408 de sahnelenmiş.

İFIGENEİA AULİSTE (*İfigeneia en Aulidi*). Donanmanın yelken basması için uyugun rüzgâr çıkmıyor, gemiler limanda hareketsiz yatıyor ya, Agamemnon kızını kurban etmeye karar verir. Kızının Aulis'e gelmesi için de onun Akhilleus ile evlendireceği yalanını uydurur. Oyunda Akhilleus'u, kendini beğenmiş, sıradan bir kişi olarak görüyoruz. Bu da Euripides'in ilginç özelliklerinden biri.

Mitologya kahramanlarını yüksekliklerden alaşağı etmek. Akhilleus'un renksizliği yanında İfigeneia erdemli bir kişi olarak yücelir. Hem de gerçekçilik içinde. Önce babasına yalvarır, sonra onurlu bir biçimde trajik yazgısına katlanır. Sonu eksik, zaman içinde oyun metni üstünde yer yer kalem oynatılmış. Bütün bu yaralara karşın Euripides'in en güçlü tragedyalarından biri. İ.Ö. y. 406 yılında kendi de oyun yazarı olan oğlu sahneye koymuş. Oyun, baba Euripides'e ölümünden sonra beşinci utkusunu kazandırmış.

KÜKLOPS. Bu bir satür oyunu. Hem de Eski Yunan tiyatrosundan bütün olarak günümüze kalmış tek satür oyunu.

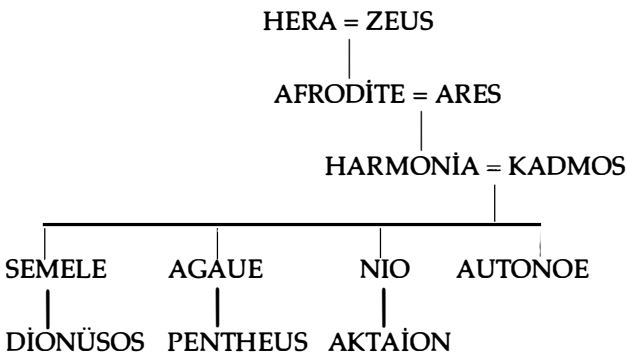
Önce satür neymiş görelim. Satürler, Dionüsos'un çevresinde dolanan insanla tanrı arası keçi kılıklı yaratıklar. Yaşlı, ayyaş Silenos, Dionüsos'a çocukluğunda öğretmenlik yapmıştı. Bu satür tayfasına *Komos* deniyordu. Komedyasözcüğü bundan türemiş. Oidia (= türkü). Bu oyunlarda hep satür koroları var. Tragedyaların aksine güldürü türünden oyunlar.

Sadece keçi değil, at biçimli satürler de var (sözlüğe bakınız). Alınlarının ortasında tek gözleri olan Kükloplar da satür türüne giren yaratıklar. (*Dede Korkut*'ta Tepegöz). Polüfemos, Sicilya'da yaşayan bir küklops. Yamyamlığı da var. Silenos'u ve öbür keçi kılıklı satürleri yakalamış, mağarasına kapamış, onları bir bir yiyecek. Tam bu sırada, Troya'dan yurduna dönüş yolculuğunda nice serüven yaşayan Odüsseus ve arkadaşları da Polüfemos'un adasına düşerler. Polüfemos onladı da toparlayıp mağarasına tıkar. Odüsseus, gemicilerin yanındaki şarapla Küklops'u sızdırır. Ateşte ucunu korladığı azıkla onu kör eder. Kendi tayfasıyla birlikte öbür satür kurbanları da kurtarır.

BAKKHALAR (*Bakkhai*). Geldik elimizdeki oyuna. İ.Ö. 406 yılında sahnelenmiş. Medeia ile birlikte, Euripides'in başyapıtı. Yunan tragedyaları üç şekilde başlar. Koro ile (*Persler*'de olduğu gibi), diyalog ile (*Antigone* de olduğu gibi) ya da bir prologos (önsöyleşi) ile. Euripides oyunlarına prologos ile başlamayı seviyor.

Dionüsos, Tanrı Zeus'un oğludur. İnancını törelerini anasının ülkesi Thebai'de ve bütün Hellas'ta kabul ettirmek için Anadolu'dan Thebai kentine gelmiştir. Ancak annesini kız kardeşi Agaue ile oğlu, genç Thebai Kralı Pentheus onun tanrılığını kabul etmezler. Dionüsos bu gerçeği onlara pek acı bir biçimde öğretecektir. Dionüsos esrikliği bir şey, Dionüsos çılgınlığı başka bir şey... Dionüsos, Pentheus'u da teyzesi Agaue ve çevresindeki Thebai bakkhalarını esrikliğin ötesinde çılgına çevirir. Anne oğlunu bir aslan yavrusu sanıp onu avlar, kafasını elindeki kargının ucuna geçirir, sevinç içinde kente gelir. Babası Kadmos onu yavaş yavaş acı gerçeğe uyandırır.

Trajik ailenin soyağacını görelim.

Ölümlülerle tanrılar arasında aile ya da aşk ilişkileri garip akrabalıklar yaratabiliyor. Kadmos ile Zeus birbirlerinin damadı, hem de kaynataları oluyor! Dionüsos ile Pentheus Kadmos'un torunları.

PENTHEUS İLE AGAUE. Oyunun trajik kahramanı kim? Pentheus mu, Agaue mi? Ana-oğul, her ikisi de. En çok kim diye, gereksiz bir soru daha sorarsak: Elbet, Agaue.

Kurguda bir oransızlık var. En trajik bir kişi olan Agaue, oyun boyunca sahnede yok. Oyunun sonunda geliyor ve bu sahne tragedyanın doruğu oluyor. Agaue'yi, oyunun başlarında görmeliydik.

Diyelim, *Macbeth* tragedyasının ilk dört bölümünde Macbeth sahnede yok, sadece kendisinden söz ediliyor. Onun iktidar tutkusunu, eylemlerini sahne üstünde görmüyoruz, başkalarından işitiyoruz. Macbeth, oyunun sonunda sahneye geliyor! Bunun gibi bir şey!

Değerli okurlar, şimdi yukardaki varsayımı unutuverin. 'Öyle olsaydı böyle olmasaydı'lar bizim işimiz değil.

Bakkhalar' da trajik çark yine de bütünü gücüyle dönüyor. Çünkü Agaue'yi ilk sahnelerde oğlu Pentheus temsil ediyor. Ana oğul birbirlerini bütünlüyor. Şöyle diyelim: Dionüsos bu oyunda davacı: Tanrılığını tanımadıkları için Agaue ile Pentheus'u suçluyor. Pentheus hem kendi haklılığını savunuyor hem de annesine vekâlet ediyor.

Ancak bu yargılamada büyük bir adaletsizlik var.

Dionüsos, Davacı ve Yargıç.

Aristoteles'in tragedya kuramındaki *anagnorisis* (gerçekle yüzyüze gelme / tanıma / bilinçlenme) ve *peripeteia* (talihin tersyüz olması) değişimlerini sahne üstünde yaşayan Agaue, Pentheus'un payına tragedyanın kurbanı olmak düşüyor.

811 dizeden sonra Pentheus'un davranışlarında bir değişim başlıyor. Pentheus bu andan sonra Dionüsos'un istenci, güdümü altına giriyor. Uysalca onun dediklerini yapıyor. Artık karşımızda o dediğim dedik Pentheus yok. Gençliğinden kaynaklanan dikbaşlılığı kalmamış. Uysalca yazgısına doğru gidiyor. Bu, oyuncuya da değişim olanağı

getiriyor.

Pentheus'un da gerçekte yüz yüze gelme (*anagnorisis*), talihinin tersyüz dönmesi (*peripeteia*) sürecini bize ulak anlatıyor:

Sonunun yakın olduğunu biliyordu... Annesi vardı üstüne önce kurban törenini başlatan bir rahibe gibi.

Pentheus başından çelengini takılarını attı, annesi onu tanısm diye. Yanaklarına dokundu: 'Ben senin oğlunum anne.

Oğlun Pentheus'um, Ekhion'un evinde doğurduğun.

Bana acı anne, benim günahlarım yüzünden sen öldürme çocuğunu

Bu ana-oğul iç içe, aynı dramı üleşen bir kişi olarak görülmeli.

KADMOS. Sofokles'in Kral Oidipus tragedyasında: Ulu, yüce, koca Kadmos diye anılıyor? Thebi kentinin yaratıcısı. Gençliğinde bir kahraman. Öldürdüğü ejderin söktüğü dişlerini toprağa eker. Bu dişlerden adamlar biter. Thebai kentini sahiplenirler. Thebai halkı Kadmosoğulları diye bilinir.

Bu tragedyada yaşlı, tükenmiş, tahtını tacını torunu Pentheus'a bırakmış, kendini emekliye ayırmış bir kral olarak görüyoruz. Artık onun koruması altında. Seyircide pathetik denilen türden duygular uyandırıyor. İnsan onun haline üzülüyor, Dionüsos'a içerliyor.

Haydi Agaue ile Pentheus ona karşı suç işlediler. Kadmos'un günahı ne? Sahneye adım attığından beri Dionüsos'u tanrı olarak tanımış.

'Dionüsos benim öz kızımın oğlu, onu doğururken ölen zavallı Semele'nin oğlu. Ete kemiğe bürünüp insanlara görünen Tanrıyı yüceltmek için elimizden geleni yapalım'

Torunu Pentheus'u uyarır: d. 330

'Ah çocuğum. Teiresias sana ne güzel öğütler verdi.

Bizden kopma, törelerimizden şaşmayalım!

Şu an aklın başında değil. Bu yeni gelen, dediğin gibi gerçek bir tanrı olmasa bile, onu tanrıymış varsay, saygıda kusur etme. Bu, sahteciliğin en şereflişi.

İş bu masal Semele'yi bir tanrının anası gibi gösteriyor ki bu da aile itibarımız için elbet iyi.'

Kadmos kendi çaresizliği içinde, politika yapıyor. Çelişkiler içinde, bunun pek ayırdında değil. Bu geçişte karakter çizimi var.

DİONÜSOS. Kendi söylencesini anlatarak oyunun önserimini yapıyor. Dionüsos önce kendi dramatik doğum öyküsünü anlatır. Sonra da Thebai'a geniş nedenini açıklar. Teyzesi Agaue ve oğlu Pentheus onun tanrılığını tanımıyorlar. Onlara ve bütün Thebai kentine kendisinin Zeus'un oğlu ve gerçek bir tanrı olduğunu kabul ettirecek, törenleri Thebai da da halkın yaşamına girecek.

Bu önsöyleyide biz Dionüsos'u haklı bir davacı olarak görebiliriz. Hele annesine yöneltilen aşağılayıcı dedikodu: 'Semele Zeus'tan değil de bir ölümlüden gebe kalmış, babası Kadmos'un verdiği akılla günahını Zeus'un üstüne yıkmış!'

Dionüsos haksızlığa uğramış. 'Mağdur'. Annesine yöneltilen bu iftirayı çürütecek. Oyunun ilk bölümlerinde sempatimizi de kazanıyor. Kendisine haksızlık edenlerle bir güzel alay ediyor. Onları gülünç durumlara düşürüyor. Tragedyaya 'komik' diyebileceğimiz sahneler ekleniyor.

Ancak oyunun son bölümünde tanrının en acımasız yüzünü görüyoruz. Öç alışında büyük bir ölçsüzlük var. Bütün hıncı Pentheus ve teyzesi Agaue'ye olduğu halde biçare dedesi Kadmos'u da onların arasına katıyor.

Dionüsos'un Kadmos'a karşı sözlerinde davranışlarında ciddi tutarsızlıklar var. Önce:

'Eksik olmasın Kadmos, korumuş kızının yerini kutsal bir çevre gibi, çiğnetmemiş kimseye.'

sözleriyle dedesini minnetle anıyor. Oyunun sonunda ise Kadmos'u da suçluyor. İki arada Kadmos, tanrıyı tanumanın dışında ne yapmış ki: Bütün çabaları Dionüsos'u onurlandırmak için. Bakkha kılığına girip dağlarda hora tepecek.

Dionüsos'un onu kayırması gerekmez miydi? Yoo, biçare Kadmos da aile felaketinden payını eşitçe alıyor. Oyunun sonunda kızından ayrı yönde o da sürgüne gidiyor. Suçu ne, günahı ne?

Üstelik, Dionüsos sürgüne giden dedesine gelecekte başına gelecekleri de hiç sözünü esirgmeden anlatıyor. Kadmos nasıl ejdere dönüşecekmiş vb. Bu geçitler oyunda yama gibi duruyor. Elbet, bu geçitleri savunacak eleştirmenler hep olacak. Oyunda Kadmos *hamartia*'sı ya da *hübri*'si olan bir kişi değil. Tragedyanın çarkını harekete geçiren o değil. Dionüsos'un dedesinin başına gelecek kötülükleri böyle rahatça sayıvermesine ne gerek var? Kimi çevirmenler, yorumcular Dionüsos'un Pentheus ile konuşmalarında kendinden bir başka kişi gibi söz etmesine bakarak oyunda bir de 'Yabancı' diye ikinci bir kişi olduğunu söylüyor. Bu yorum, rolü ikiye bölmekten başka işe yaramaz...

Sahnedeki kişi baştan sona Dionüsos'un kendisi. Yunus Emre'nin benzersiz deyiimiyle 'ete kemiğe bürünmüş' tanrı... Pentheus ile konuşmalarında söz oyunları, şaşırtmacalar yapıyor, kendini tanrının bir müridi olarak tanıtıyor. Kendinden başka bir kişiyi oynuyor. Hepsi bu...

İstanbul Şehir Tiyatroları'nda 1965 yılında bu tragedyayı sahneye koyarken, oyun tanıtımında şöyle demişim: *'Bakkhalar tragedyasında kendini Dionüsos dinine bütün bütün kaptırmış, sanki ona bir övgü türküsü*

yazmıştır. Kendi kuşkukcu kişiliğini, usculuğunu tragedyanın genç kahramanı ve kurbanı Pentheus'ta sürdürmekte ve Dionüsos'la Pentheus arasında yaman bir çatışma geçmektedir.'

35 yıl snora kendime soruyorum. Öyle mi değil mi? Dionüsos'la Pentheus arasında yaman bir çatışma geçtiği kesin. Ancak yazar bu tragedyada Dionüsosçu mu olmuş? Peki nerede Euripides'in kuşkuculuğu? Yazın tarihçileri bir şeyler yakalayıp onu kanıtlamaya çalışırlar. Euripides ahir ömründe hidayete erişti, dine bağlandı demeye getiriyorlar. Oysa bir oyun yazarı, düşüncelerine inancına katılmadığı, hatta tam karşıtı olduğu bir kişiliği de ayrı coşkuyla yaratabilir. Milton'un 'Cennetin Yitirilmesi'nde en etkileyici söyleyi Şeytan'ındır. Bundan yola çıkıp püriten Milton'un gerçek inancı üstüne hükümler yürütmek abesttir sanırım.

Bakkhalar tragedyası için Dionüsos dininin İncil'i denir. Bu da hoş bir benzetme, ancak Dionüsos'un İncil'ini yazdığı için Euripides'in bu dine döndüğünü söylemek fazla olur...

Euripides bir oyun yazarı olarak yola çıkmıştı. Dionüsos inancını anlatmak için değil.

TEİRESİAS. Thebai kentinin kör bilicisi. Onu daha önce Sofokles'in *Kral Oidipus* ve *Antigone* tragedyalarında gördük. Bu oyunda da aynı kimlikte ve çizgide. Önce Kral Oidipus, sonra da onun yerine geçen dayısı Kreon (*Antigone* tragedyasında) onu yalancılıkla, büyücülükle suçlamışlardı. Bu oyunda da Pentheus benzeri suçlamaları Teiresias'a yöneltir.

Euripides'in Teiresias'a söylediği kimi sözler, okuyucuyu şaşırtacak nitelikte. Önsöyleyi'de (prologos) Tanrı Dionüsos kendi doğum öyküsünü (nasıl iki kez doğduğu mitosunu) güzelce anlatıyor.

Teiresias bu öykünün doğru olmadığını, bunun bir yanlış anlamadan kaynaklandığını anlatıyor. Ancak bu yeni

yorum bir yama gibi duruyor. Tragedyanın devinimine hiçbir katkısı yok.

ULAK. Eski Yunan tiyatrosunun vazgeçilmez kişilerinden. Sahne dışındaki olayları gelip, yeniden yaşayarak anlatan, canlandıran oyuncu.

Bakkhalar'da onu "1. Nöbetçi", "Sığırtmaç" kimliklerinde görüyoruz.

Yunanca İsimlerin Yazılışı:

Eski Yunanca isimlerinin yazılışında Batı dillerindeki uygulamaya bağlı kalmanın yanlış olduğu inancındayım.

Türkçe'de "f" sesi ve harfi varken, Yunan alfabesindeki 0=fi harfini, Batılılar öyle yapıyor diye, "ph" ile karşılanmanın anlamı yok. u=Üpsilon harfinin de Türkçe'deki karşılığı, "ü". Bu ses ve harf birçok Batı dilinde yok, ama Türtçe'de var; niçin kullanmayalım?

Sonra hangi Batı dili? Aiskhülos'un adı Fransızca'da Eschyle, İngilizce'de Aeschylus yazılıyor; doğrusu: Aiskhülos... Sophokles değil, Sofokles.

AÇIKLAMALAR

1) Metnin sağındaki 5, 10, 15 ... diye giden sayılar Yunanca aslındaki dizeleri gösterir. Bununu ne yaranı var? Aslıyla karşılaştırmak isteyene belki kolaylık sağlar. Koro bölümlerinde iki dil arasındaki ritim farkını gösterebilir. Şöyle bir örnek verelim: 125-130. dizeler Yunancadaki 5 dize çeviride 11 dizeye verilmiş. Bu aşırı bir örnek. Dize sayıları çoğunlukla birbirine uyuyor.

2) Yıldızcık (*) bu özel isimlerin / sözcüklerin kitabın sonunda açıklamaları olduğunu gösterir.

Açıklamalar okunmazsa o geçitler eksik, hatta yanlış anlaşılabilir. Bir örnek: 'Bütün Asya* ülkeleri...' tümcesi sadece Önyasya, Anadolu, kısmen de Mezopotamya kentleri anlamına geliyor.

Oyunları çevirirken a) hem aslına iyice bağlı b) hem de sahnede anlaşılabilir olarak oynanacak bir metni amaçladım. Bu çoğu zaman dar bir geçit demektir. Şöyle bir örnek vereyim: Euripides oyunda aynı tanrıyı değişik adlarla anıyor, Dionüsos, Bakkhos, Bromios (= gümbürdeyen, kahkahalar atan tanrı) Euios, İakhos, Dithürambos... Bu seyirciyi yanıltabilir, Tanrının iki adı Dionüsos, Bakkhos ile yetindim.

Bakkhalar, Bakkhos'un çevresindeki esrik kadınlar. Kendilerini tanrıya adanmışlar, bir anlamda onun rahibeleri, sözcüleri. Bakkhos neredeyse onlar da orada. Başlarında sarmaşık çelenk, sırtlarında beyaz tiftikle benek benek süslenmiş ceylan postu, yalınayak, yarı çıplak, ellerinde teflerle çılginca dans edip Dionüsos'u öven türküler söylüyorlar.

Koro. Eski Yunan tiyatrosunda koronun çok yönlü işlevi var: Oyunun bir kişisidir. Hem de olayları dışardan gözler, yorumlar yapar, yan tutar, olayları tartışır, öbür kişileri

kışkırtır, oyunun geçtiği zamanı, yeri belirler, atnosferi yaratır. Eski Yunan tragedyasında koro yazardan yazara şöyle bir gelişim gösterir:

Aiskhülos'un tragedyaları koro ağırlıklıdır. Koro önce çıkar.

Sofokles'te koro ile kişiler arasında bir denge var.

Euripides'te oyun kişileri iyice öne çıkar, koro arkaya itilir. Koroyu en az kullanan Euripides...

Bu genelleme Bakkhalar için geçerli değil, *Bakkhalar*'da Koro oyunun ruhu, özü. Oyunun başkişilerinden biri. En az onlar kadar önemli.

Tiyatro Şiiri:

Bakkha korosunun büyükçe bir bölümü şiir:

*Hüner nedir? Tanrıların hangi bağıışı
Düşmanımın kellesi pençem altında
duygusundan daha tatlı?*

Ürkütücü ama tiyatro şiiri

'Ovasından süt akan, şarap akan, bal akan'

Bizim Salihli yöresini anlatıyor. Bu dize kendi sadeliği içinde şiir. Bir dünya cenneti en az sözle daha güzel nasıl anlatılabilir?

Ancak tiyatroda şiir, sadece sözlerle var olmuyor. Sahne üstünde Bakkhalar korosunun dans ederek girişi bir tiyatro şiiridir.

BAKKHALAR

KİŞİLER:

- DİONÜSOS
- AGAUE
- PENTHEUS
- KADMOS
- TEİRESİAS
- SIĞIRTMAÇ (I. ULAK)
- II. ULAK

KORO: Anadolu'dan gelmiş Bakkhalar.

Thebai'da Pentheus'un sarayının önü.

Yanda Tanrı Dionüsos'un anası Semele'nin asmayla örtülü gömütü.

Kıpraşan bir alev. İnce bir duman yükseliyor.

DİONÜSOS

Ben, Zeus'un oğlu Dionüsos, kavuştum işte Thebai yurduna
Anam, Kadmos'un kızı Semele
yıldırım yalazları içinde doğurmuş beni.

Bugün tanrılığımdan sıyrılıp insan biçimine girdim.

Dirke* ve İsmenos* sularına eriştim 5

İşte sarayın yanı başında gömütü anamın,

yanık evinin kalıntısı üstünde

hâlâ tütüyor Zeus'un ateşi.

Hera'nın anama karşı dinmeyen hıncı sanki.

Eksik olmasın Kadmos, korumuş kızının yerini 10

kutsal bir çevre gibi, çiğnetmemiş kimseye.

Ben de salkımlar yüklü asma yeşiliyle

sarmalayıp gizledim iyice.

Lidya'nın, Frigya'nın altın yatağı

ovalarından geliyorum. Gezip gördüm Pers ülkesinin

güneş yanığı bozkırlarını, Baktria'nın* surlarla çevrili

kentlerini, 15

Medya'nın dondurucu iklimini yaşadım ve mutlu

Arabistan'ı

Bütün Asya ülkelerini tuzlu denizin kıyılarında,

Hellenler'le doğuluların birlikte yaşadığı

güzel burçlu kentleri gezdim; ve işte o ülkelerde

korolarını kurdum, törenlerini ölümlülere öğrettim.

Helenlerin yaşadığı şu kente ilk gelişim.

- Evet, Heen ükesinde ilk Thebai'dır
esrik kadınların çığlıklarıyla ünlettiğim
vücutlarını ceylan postlarına sarıp
ellerine sarmaşıklı kargıyı* tutuşturduğum. 25
- Nedeni şu, anamın kız kardeşleri –ya, öz kardeşleri–
bir söylenti çıkarmışlar: Ben Dionüsos,
Zeus'un oğlu değilmişim, anam Semele
ölümlü bir erkekten peydahlamış beni.
Sonra babası Kadmos'un aklına uyup 30
yasak aşkının günahını Zeus'un üstüne yıkmış.
Zeus bu yalana içerlediği için öldürmüştü anamı.
Ben de bu kadınların aklını oynattım,
saraydan dışarı uğradılar, kendilerini dağlara vurdular.
Törenlerimin simgelerini tutuşturdum ellerine.
Öbür Thebai kadınları da delilenip kaçtılar evlerinden.
Hepsi Kadmos kızlarına katıldılar. 35
- Orada dağ başında, akçamlar altında kayalıklara tünemişler
Evet, bu kent anlamalı artık –istese de istemese de–
töremi törenlerimi bellemesi gerektiğini. 40
- Semele'nin Zeus'tan doğurduğu bir tanrı olduğumu
bütün insanlara kanıtlayarak
onarmalıyım anamın incinen onurunu.
- Gelin görün ki Kadmos yaşlandığı için krallığını
öbür kızından olan torunu Pentheus'a bırakmış,
o benim tanrılığım karşı çıkıyor, akıcı adaklarını 45
esirgiliyor benden, dualarında adımları anmıyor.
- Şimdi ona ve bütün Thebai kentine göstereyim
Tanrı mıyım, değil miyim
Burada her şeyi yoluna koyunca başka bir ülkeye geçip
kendimi tanıtmaya uğraşımı sürdüreceğim.
- Bu arada Thebai yöneticileri Bakkhaları zorla 50
dağdan indirmeye kalkıştırlarsa

ben de bu çılgın kadınlar alayını
salarım üstlerine.

İnsan kılığına girmemin bir nedeni de bu.

Haydin benim şenlikçilerim

Lidya'nın kalesi Bozdağ'dan*

55

yabanıl kavimlerden seçtiğim

kadınlar, canyoldaşlarım,

ben neredeysem siz de oradasınız.

Yurdunuz Frigya ezgilerini çıkarın, Rhea Ana'yla* benim
birlikte icat ettiğimiz tefler eşliğinde.

Pentheus'un sarayını kuşatıp

60

öyle bir şamata koparın ki, bütün Thebai halkı

ne oluyoruz diye kapılardan uğrasın.

Varayım ben şimdi Kithairon yamaçlarına gideyim
orada Bakkhaların cümbüşlerine katılayım.

(Çıkar.)

*(Flüt ezgileri, ellerindeki tef vuruşlarıyla Bakkhalar
Korosu dans ederek girer.*

Dize başlarındaki çizgi, konuşanın değiştiğini gösterir.)

KORO

– Asya karasından,
kutsal Tmolos'tan
kopup geldim bir hızla
kahkahalar tanrısı
Dionüsos aşkına
zahmeti zevk belledim
gücü kolay eyledim
yüce Bakkhos'u öven
ohoy çığlıklarıyla.

salını

65

– Kim o yolda gezen, kim? Bizi gözetleyen,
evde, yazıda yabanda? Defolup gitsin!

Egemen ol diline
kutsuz nesne söyleme 70
benim hep Dionüsos'a
adanmış türkülerim.

Ne mutlu o tanrının 75
kayırdığı canlara
talihli derim ona
en kutsal törelerce
Tanrının gizine erene 80

Ve ne mutlu, Ulu
Kübele Anamızın
çılgın törenlerinin de
hakkını verene,
başında sarmaşık çelenk
havada türsos'u savura savura
Dionüsos'a hizmet edene.

– Koşun Bakkhalar, koşun Bakkhalar *salını*
Frigya dağlarından
çağırın Dionüsos'u 85
Tanrı oğlu tanrı o.
Buyur edin Dionüsos'u
Hellas'ın danslara teşne
geniş meydanlarına.

– Zeus'un yıldırımıyla çarpılan ana *karşı salını* 90
bebeğini açılar içinde düşürdü
kendi o an yitirdi yaşamını,
ama Kronosoğlu Zeus
düştüğü yerden aldı düşüğü,
ikinci bir rahim gibi yardığı

kendi bacağına soktu,
altın kancalarla iliştiirdi bir güzel.
Aman, Hera görmesindi.

Yazgı melekleri sağ esen
eriştirince bebeğin vaktini
baba Zeus doğurdu
boğa boynuzlu tanrıyı
başına yılanlardan bir çelenk sardı.

100

Ondan işte Bakkhalar
kırlarda canlı canlı
yılanları yakalar
saçlarına örerler.

Ey, Semele'yi besleyen Thebai
tak takıştır çelenklerini
süslen parlan böğürtlenli
saparna dallarıyla.
Ve ak çamdan, meşeden
koparılan yemyeşil
sürgünler, çırpılarla.

salını 105

Yüce Dionüsos'un
gizil gücüyle dolsun
tinimiz, hem gövdemiz
ak tiftikle benek benek
eğnimizde ceylan postu.
Ateş çalısını* savur çılgınca
ama saygıyla.

110

Çok geçmeden bütün ülke
hora tepmeye koyulur:
Bakkhos, şenlik alaylarını
güdüyor demektir.

115

Koşun dağlara dağlara
ohoy çığlıklarıyla
orada bulursunuz,
Dionüsos cezbesine kapılıp
iğlerini, mekiklerini ellerinden atan
o kadınlar güruhunu.

Kuretelerin* gizlendiği	<i>karşı salını</i>	120
Girit koyaklarındaki		
o kutsal mağara		
Zeus'un beşiği orada,		
orada bizim şenliklerimiz için		
üç sorguçlu Korübantlar*		125
kasnağa gerip hayvan derilerini		
davulu yarattılar.		

Frig flütlerinin
tatlı soluklarıyla
bir güzel uyuştu ki...
Rhea* Ananın eline tutuşturdular.

Tanrıça bu yabanıl
davul vuruşlarının
Bakkha danslarnıa
pek yaraştığını gördü.

Delişmen Satürler de		
tanrıça anadan öğrenip,		130
Dionüsos'un kıvancı		
yılaşırı* şenliklerinin		
vazgeçilmez çalgısı yaptılar.		

Ne sevinçtir dağlardaki!		135
sırtında kutsal ceylan postu		
uçarcasına koşarken şenlikçi		
birden kopar alaydan, yere atar kendini		

kana susamış, parçalar bir tekeyi,
çiğ çiğ yer etini.

Haydin Frigya, Lidya dağlarına!

O törenlerin başı Bakkhos işte

140

Hoy hoy!

Ovalarından süt akar, şarap akar, bal akar

havada buram buram Suriye mürhası

Bakkhos törencisi

145

kendinden geçmiş koşar

elinde kıpkızıl yalazlı

çam, rezene yanarcası.

Haykırıp çağırır, çevreye dağılmış şenlikçileri.

Dansa koyulur ayaklar,

kız perçemleri savrulur rüzgârda.

150

Koşun, Bakkhalar, koşun Bakkhalar

Altın Bozdağ'ın güzeliği sizler

Dionüsos'u türküleyin

155

davulların derin gümbürleyişi,

kavalın saf, kutsal ezgileri,

Frigya çığlıkları, memleket havalarıyla

bu cümbüşe katılın

Ey gövdelerine tanrı girmişler!

Dağlara hoy dağlara,

165

anasının yanında bir tay gibi otlakta

sevinçle sıçrayıp koşar, Bakkha.

*(Teiresias gelir. Bir elinde değnek, öbür eli havada açılmış
aranarak kapıyı bulur ve çalar.)*

TEİRESİAS

Kim var kapılarda? Agenor'un oğlu Kadmos'u çağırın bana

170

Sidonia'dan çıkıp surları hisarlarıyla Thebai'ı kuran.

Biri gitsin, Teiresias seni çağırıyor desin.

Bilir o benim niçin geldiğimi. Ben şu ihtiyar başımla
–hoş, o benden yaşlı ya– bir anlaşma yaptım onunla 175

Dionüsos'un kargısını* elimize alacak, sırtımıza ceylan
postu atacak
başımıza taze sarmaşık dallarından çelenk takacaktık.

KADMOS

Benim sevgili bilge dostum, içerden işittim sesini, tanıdım.
Bak, ben de hazırım. 180

Dionüsos benim öz kızımın, onu doğururken ölen
zavallı Semele'nin oğlu. Ete kemiğe bürünüp insanlara
görünen

Tanrıyı yüceltmek için elimizden geleni yapalım.
Nereye gidpi korolara katılalım hora tepmek için?

Nerede yere vurup ayaklarımızı
ak saçlı başlarımızı silkeleyelim?

Sen bu ihtiyar dostuna yol göster, ihtiyar dostum. 185

Teiresias götür beni, çünkü sen bu işlerden anlıyorsun.
Gece gündüz durmadan yorulmadan yere vuracağım
sarmaşıklı kargımı.

İçime dolan sevinç bana yaşlılığımı unutturdu.

TEİRESİAS

Ben de aynı duygular içindeyim. Ben de gençleşiyorum.
Can atıyorum korolara katılmaya. 190

KADMOS

Bir araba söyleyim mi dağa çıkmak için?

TEİRESİAS

Yaya gidersek Tanrıya daha fazla saygı göstermiş oluruz.

KADMOS

Öyleyse ben sana yol göstereyim, el ele tutuşmuş çocuklar
gibi iki ihtiyar.

TEİRESİAS

Bizi oraya Tanrı iletecek, yorulmadan tırmanacağız dağlara.

KADMOS

Kentte Bakkhos korolarında hora tepecek bizden başka
kimse yok mu? 195

TEİRESİAS

Yalnız ikimiz doğru yoldayız, öbürleri sapkın.

KADMOS

Geç kalıyoruz, ver elini.

TEİRESİAS

Tamam, sıkı tut sen de.

KADMOS

Ölümlüler tanrılar karşısında benlik taslamamalı.
Ben bundan hep kaçınıyorum.

TEİRESİAS

Tanrı inancı tartışmaya gelmez, kuşku kaldırmaz 200

Yeni hiçbir sav, bize atalarımızdan kalan
zamanın kendi kadar eski töreleri yıkamaz.

En keskin zekâların buna gücü yetmez.

Başıma sarmaşıklı çelengi takmış hora teptiğimi görenler
kınayacaklar beni: 'Yaşından başından utanmıyor mu'

diyecekler. 205

Varsın desinler. Tanrı, yalnız gençler dans eder,
yaşlılar şöyle yapar, böyle eder demiyor ki.

KADMOS

Sen körsün Teiresias, ben senin gözün olacağım. 210

İşte Ekhion'un oğlu Pentheus, torunum.

Thebai tahtını ona devrettim ben

Amma telaşlı! Ne diyecek bakalım?

PENTHEUS

Kent dışındaydım bir süre, yokluğumda 215

garip yaramazlıklar olmuş burada.

Kadınlarımız evlerinden kaçmışlar. Neymiş,

Bakkhos şenliklerini kutluyorlarmış!

- Dionüsos dedikleri benim tanımadığım 220
yeni çıkma bir tanrıya tapınırlarmış dağbaşında.
Öbek öbek kadınlar ortalarında testiler dolusu şarap.
Gizlide kuytuda erkeklerle çiftleşirlermiş!
Sözde Bakkha rahibeliği bunu gerektirirmiş.
Bana sorarsanız Bakkhos'a falan değil Afrodite'ye*
çalışıyor bu kadınlar.
- Birkaçını yakaladım zincire vurdurup 225
kent hapishanesine attırdım. Bir yere kıpırdayamazlar.
Yakalayamadıklarına gelince, anam Agaue, teyzelerim İno,
Aktaion'un* anası Autonoe* de var içlerinde... 230
Onları da bulup dağdan indireceğim, zincire vurduracağım
Çabucak sona erecek bu hayasız cümbüşler.
- Lidya'dan, bir yabancıнын da geldiğini söylüyorlar,
Büyücü müymüş ne! Saçları altın sarısıymış, 235
hoş kokulu kıvrık perçemleri varmış.
Al yanaklıymış, gözlerinde Afrodite'nin kösnüsü yanarmış
Gece gündüz kadınlarımız kızlarımızla düşüp kalkıyor,
Bakkhos gizemlerini öğretiyorum diye
onları baştan çıkarıyormuş.
- Ah, bir ele geçireyim onu, şu duvarların içine kapatayım,
bir daha sarmaşıklı kargıyı* yere vurup 240
fiyakalı saçlarını savurabilir mi bakalım...
Kafasını gövdesinden ayıracağım.
- Bu yabancı işte, Dionüsos'la ilgili söylentileri yayan:
Yok bir tanrıymış, yok Zeus'un baldırından yeniden doğmuş
İşin aslı şu ki, Dionüsos dedikleri
anasıyla birlikte yıldırımla yanarak öldü.
Anası yalan söylediği, Zeus benimle yattı 245
beni gebe kodu dediği için yaşamını yitirdi.
Şimdi kim olursa olsun bu adam, asılmak gibi
en ağır bir cezayı hak etmedi mi?
Alın size bir hoşluk daha. Önbilici Teiresias ve öz dedem 250

bakkha rolüne çıkmışlar, sırtlarında benekli post,
 ellerinde ateş çalısı*! Gelin de bu manzaraya gülmeyin.
 Efendiler, usunuzu mu yitirdiniz? Lütfen kendinize gelin.
 Utanıyorum, sizler gibi iki piri faniyi bu yakışsız kılıkta
 görmekten.
 Dedemsen benim, at başından o sarmaşıkları, at elinden şu
 değneği.

Onu sen kandırdın değil mi Teiresias?
 Kuşku yok, bu yeni tanrıyı halka kabul ettirince sen onun
 resmi önbilicisi olacaksın. Kurbanlarını adaklarını
 toplayacaksın.
 Ak saçlarına şükret, yoksa seni de o çılgın kadınların
 yanına gönderirdim bu rezilliklere öneyak olduğun için.
 Baş döndürücü şarabın parıltısı kadın şölenlerinin bir
 parçası oldu mu
 o törenlerden hayır gelmez. Düşüncem bu. 260

KORO

Ne küstahlık, efendim, tanrılara saygı göstermeyecek misin?
 Topraktan biten adamların tohumlarını eken
 Kadmos deden senin. Ona saygın yok mu?
 Topraktan biten adamlardan ki, onlardan biri Ekhion, 265
 babandı senin. Kendi soyunu hor mu görüyorsun?

TEİRESİAS

Az çok mürekkep yalamış bir adama, iyi bildiği bir konuyu
 ver
 pek güzel konuşması işten değildir.
 Senin de ağzın iyi laf yapıyor, zeki olduğun belli
 ama sözlerinin içeriği hiç akıllıca değil.

Kişinin gücü küstahlıktan, güzel konuşmaktan ibaretse, 270
 o kötü bir yurttaştır, üstelik ebleh.
 Senin alay ettiğin bu yeni "daymon"
 öyle güçlenecek ki Hellas'ta
 sözler yetmez anlatmaya.
 İki güç vardır, genç adam, insanlığın eline baktığı:

Birincisi Tanrıça Demeter,* Toprak Ana. 275
 Sen onu dilediğin adla çağır. İnsanları besleyen odur.
 İkincisi Semele'nin oğlu. İlkinden hiç de aşağı kalmaz.
 Üzümün akıcı özünü o yarattı, insanoğluna armağan etti.
 Şarapla kafayı bulur insancıklar, efkâr dağıtırlar. 280
 Şarap uyku da verir onlara, bundan iyi deva bulunmaz
 gündelik dertlere.
 Şırıl şırıl akıttığımız tanrının kendisidir, 285
 bizim öbür tanrılarla uzlaşmamıza aracı olur.
 Onun yardımıyla insanlar erişirler dünya nimetlerine...
 Babası Zeus'un bacağına sokuşturulma öyküsüne gelince...
 Alay ediyorsunuz değil mi? Masalın aslı şöyle:
 Zeus bebek tanrıyı yıldırım ateşlerinden çekip Olümpos'a
 götürdü.
 Hera bebeği göklerden aşağı fırlatmak istedi, ama Zeus 300
 bir hileyle karşılık verdi. Bunu da ancak bir tanrı
 becerebilirdi.
 Dünyayı çevreleyen "aither" den bir parça kopardı,
 onu bir bebek biçiminde yoğurup kiskanç Hera'nın eline
 tutuşturdu.
 Ama zamanla insanlar ses benzerliğinden ötürü
 kimi sözcüklerin anlamını karıştırdılar.
 Zeus, bebeği bacağına sokup dikti masalını uydurdular.
 O geleceği gören bir tanrıdır
 Ruhuna girdiği kişinin ağzıyla konuşur.
 Ares'in yetkilerinden bir bölümünü de kuşanmıştır.
 Savaşta hücum hattında sıralanmış savaşçılar,
 daha kargılarını kaldırmadan öyle bir paniğe kapılırlar ki
 Bu da işte Dionüsos'un –ve onun tayfası Pan'ın–
 insan yüreğine saldırdığı bir ürküdür.
 Dün gelecek onu Delfoi* kayalarının üstünde de
 göreceksiniz.
 Parnassos* dağının çifte doruklarında ellerinde çam çıraları

salındıracak korolarını, bir uçtan bir uca bütün Hellas'ta 309
kök salacak o.

Pentheus, kaba kuvvet beni yıldırır sanma. 310

Sayrı düşleminde kendini akıllı sanma.

Tanrıyı buyur et ülkeye, armağanlar sun.

Başına çelenk tak, şenliklere katıl sen de.

Gerçekten erdemli bir kadın Bakkha törenlerinde bile 315
baştan çıkarılamaz.

Bunun nedeni kadının doğasında aranmalı:

Bütün ayartmalara karşın baştan çıkmıyorsa kadın 315
o zaman derim ben ona 'erdemli kadın.'

Senin de pekâlâ hoşuna gidiyor halkın seni görmek için
saray kapıları önüne yığılması, Pentheus, Pentheus diye 325
sana alkış tutması.

O da sanırım kıvanır onurlandırılmaktan

Ben ve Kadmos, senin gülünç bulduğun

sarmaşık çelenkleri başımızda hora tepeceğiz

ağarmış iki ihtiyar. Senin çarpık mantığına uyup

tanrılara karşı gelmeyeceğim. Sen bir büyüünün tutsağsın,

başka bir büyü de sana kâr etmez.

KORO BAŞI

İhtiyar, Foibos'u* yücelttin ya Bakkhos'u da övmekle iyi ettin
O güçlü bir tanrı.

KADMOS

Ah çocuğum, Teiresias ne güzel öğütler verdi. 330

Bizden kopma! Eski törelerimizden şaşmayalım.

Şu an aklın başında değil. Bu yeni gelen dediğin gibi

gerçek bir tanrı olmasa bile, tanrıymış gibi davran
saygıda kusur etme.

Bu, sahteciliğin en şereflişi.

İşbu masal, Semele'yi bir tanrının anası gibi gösteriyor ki 335
bu da aile itibarımız için elbet iyi.

Aktaion'un acıklı akıbetini biliyorsun:
 Kendi tazıları onu parça parça ettiler. Niyesi?
 Artemis'ten* daha iyi bir avcıyım diye övünüyordu. 340
 Benzeri bir felaket senin başına gelmesin.
 Hadi, senin de başına çelenk takayım, bize katıl,
 tanrıyı sen de onurlandır.

PENTHEUS

Çekin ellerinizi üstümden! Gidin, bakkhacılık oynayın!
 Günahınızı bana da bulaştırmayın.
 Bu rezilliği size öğreten, layığını bulacak. 345
 Biri koşup gitsin şu adamın kuşarı gözlediği yere...
 Demirle balyosla bilicilik yuvasını yıksın, dağıtsın.
 Çevrede taş taş üstünde koymayın.
 Takım taklavatını yele savurun.
 Bu ona her şeyden ağır bir ceza olacak. 350
 Herkes arasın bütün kenti köşe bucak,
 kadınlarımızı böyle bir çılgınlığın kucağına atan
 aile döşeklerimizi kirleten büyücüyü bulsun.
 Bulunca da, zincire vurup getirsin buraya 355
 hak ettiği biçimde taşlanarak ölecek.
 Thebai'de başlattığı bu törenlere pişman olacak
 (*Pentheus çıkar.*)

TEİRESİAS

Zavallı, ağzından çıkanları bilebilsen. Gerçekten delisin sen.
 Daha önce de başının dikine gitmiştin.
 Haydi Kadmos, varalım, özür dileyelim şu genç tanrıdan, 360
 ülkemizi esirgesin. Sarmaşık sarılı değneğinle beni izle.
 Beni dimdik ayakta tutmaya çalış. Ben de elbet seni...
 Biz iki ihtiyarın tökezleyip yere düşmesi gülünç olur hani 365
 Yine de iş olacağına varır. Zeus'un oğlu Bakkhos'a hizmet
 yolundayız.

Ah Kadmos, Pentheus evine adaşı Keder'i getirmesin.
 Bu bilicilik değil, sadece açık gerçek.

Delinin biri saçmalayıp duruyor deme.

(Çıkarlar.)

KORO

Kutsallık* ey, göğün ecesi salım 370

altın kanatlarınla sen

yere süzülürken

ışitir misin şu Pentheus'un

kutsuz sözlerini? İşıtir misin

Semele'nin oğlu Bakkhos'a küfrünü*? 375

Güzel çelenkler alınlarında

şenlik hızını aldı mı

flütün sevinciyle, kahkahalarla 380

mutluluk daymon'u* o.

İster ışıtlı üzüm olsun tanrılar şöleninde

ister testiler içinde şarap

insancıkların elinde.

Uyku usulca sarıp sarmalar

sarmaşık çelenkli başını

yere yaslayınca. 385

– Gemsiz, dizgisiz bir ağız,

karşı salım

us yoksunluğu yol yordam bilmez,

bunun hüsrandır sonu.

Oysa dingin, ölçülü

bir yaşam süren kişi

öteye beriye savrulmaz, 390

yerinden yurdundan olmaz.

Göksoylular* yücelerden

gözler insanların hal ve gidişini.

Çok bilmek bilgelik değildir. 395

İnsan sınırını aşan tutku

tez tüketir ömrü,

yitirir yaşam sevincini

Çılgın sayarım böylesini. 400
 Benden söylemesi:
 kötü niyetlinin kötüdür sonu.

Kıbrıs'a gitmek istiyorum, Afrodite'nin adasına *salını*
 aşk perileri
 Erotelerin sevincine 405
 Pafos'a götür beni.
 yüz ağızlı yabancı derelerin
 yağmur bilmeyen toprağa can verdiği.

Güzeller güzeli Pieria'ya
 Esin Perilerinin yurduna. 410
 Kutsal Olümpos yamaçlarına.
 Beni oraya götür, ey Bakkhos
 şenlik alayını sür
 hoy çılgınlıklarıyla
 yüce daymon
 beni oraya götür.

Zerafetin simgesi Khariteler* oralıdır.
 Kösnü orada bir şenliktir, bir orgia 415
 Bakkhalar sınırsız özgürlük içinde
 sürdürür toplu sevişmelerini

– Ey Daymon, ey Zeusoğlu! *karşı salını*
 bayılır şenliklere şöenlere
 babayiğitler savaşta ölmesin diyen
 Barış tanrıça Eirene'ye* âşıktır o. 420

Dionüsos'tur armağan eden
 efkâr dağıtan şarabı
 ayırmaz varsılı yoksulu,
 kayırır gençliği.
 Nefret eder ama
 yaşamın nimetlerini hor görenlerden.

Mutluluk esenlik içre bir ömür
günler dingin, geceler neşeyle geçsin. 425
İnsan sınırını aşan tutkulardan
uzak durmak iyidir.
Çoğunluk, sade yuttaşlar ne ediyor, neye inanıyorsa 430
ben de o yolun yolcusu olmak isterim.

(Nöbetçiler elleri bağlı Dionüsos'u getirirler.)

NÖBETÇİ

Pentheus, yakalayın dediğin canavarı getirdik.
Ama canavar dediğin de öyle evcilmış ki o kadar olur. 435
Kaçmak için hiçbir çaba göstermedi.
Zincire vuralım diye ellerini uysalca uzattı.
Yüzü sararmadı bile. Böyle gülümseyip duruyordu.
Ellerimi bağlayıp içeri tıkın der gibi.
Uslu uslu bekledi, hiç zorluk çıkarmadı. 440
Tabii şaşırdım ben bu işe: "Ey Yabancı beni bağışla
seni tutuklamak istemezdim ama Pentheus'un buyruğu
böyle,"
dedim kendisine. Sonra başka bir şey oldu efendim, onu da
söylemeliyim.
O kadınlar vardı ya. Hani sen toparlayıp zincire vurdurdun,
dama kapadın. Şu din yobazları. Onların hepsi ormanlara
kaçmışlar, 445
orada dans edip duruyorlar, Bakkhos'a türküler çığırıyorlar.
Zincirler kollarından düşü düşüverdi. Kapıların demir
dayakları
hiçbir insan eli değmeden kalkıverdi, inan olsun.
Kapılar açılıverdiler ardlarına kadar.
Efendim, bu adama tekin değil. Bizim şu Thebai'a bir
niyetle gelmiş.
Bundan öte ne olacağını düşünmek sana düşer, bana değil

PENTHEUS

Çöz şunun ellerini. *(Nöbetçi emri yerine getirir)*

Kapana kısıldı bir kez, elimizden kurtulacak hali yok.

Bayağı yakışıklıymışsın. Görünüşün kadınları ayartmaya
yeter yani.

Thebai'a gelmekteki amacın da bu değil miydi?

Afili bir biçimde alnına düşen perçemlerin 455

senin bir güreşçi olmadığını gösteriyor.

Tenin pembe beyaz. Güneşte değil gölgede dolanıyorsun
belli ki

güzel yüzünle Afrodite'nin iltifatını kazanmak için.

Hele de bakalım, memleket neresi? 460

DİONÜSOS

Övünmek gibi olmasın, çiçekli Bozdağ'dan gelirim.

İşitmişsindir belki?

PENTHEUS

Sardes yakınında yücelen dağlar.

DİONÜSOS

Orası benim yurdum işte, Lidyalı'yım anlayacağın.

PENTHEUS

Niye bu törenleri Hellas'a getiriyorsun? 465

DİONÜSOS

Zeus'un oğlu Dionüsos bana böyle buyurdu.

PENTHEUS

Lidyalı bir başka Zeus mu varmış, yeni tanrılar üretiyor?

DİONÜSOS

Yoo, ben sizin Zeus'unuzdan söz ediyorum. Yurttaşınız

Semele eşi olmuştu onun.

PENTHEUS

Dionüsos ruhlarınızı tutsak etmek için, geceleyin

düşte mi göründü size, yoksa gözlerinizin önünde mi oldu
her bir şey?

DİONÜSOS

Onunla yüz yüzeydim. Bu törenleri bana o emanet etti. 470

PENTHEUS

Törenlerin biçimi, içeriği ne?

DİONÜSOS

İnancımızı benimsemeyenlere açıklanamaz bu.

PENTHEUS

Ona tapanlar ne kazanıyorlar bundan?

DİONÜSOS

Bunu senin işitmen töreye aykırı. İşitmeye de değer hani.

PENTHEUS

Kurnazca bir yanıt. Merakımı tahrik etmek için. 475

DİONÜSOS

Hiç merak etme sen! Törenler tanrı tanımazlardan uzak
olmalı.

PENTHEUS

Dionüsos'u gözlerinle gödüğünü söylüyorsun nasıl biriydi?

DİONÜSOS

O görünek istediği gibi görünür işte. Burda bana söz düşmez

PENTHEUS

Anlaşılr bir şey söylemeden sözü kıvırdın.

DİONÜSOS

Bilgece bir söz uyuyakalır, aptalın kulağında. 480

PENTHEUS

Dionüsos'u tanıttığın ilk yer burası mı?

DİONÜSOS

Hayır, doğuda birçok ülkede insanlar bu gizemli törenlerle
dans ediyor.

PENTHEUS

İnanırım buna doğuluların ölçütleri bizimkinden aşağıdır
hep

DİONÜSOS

Bu konuda onlar daha üstün. Ancak âdetleri değişik.

PENTHEUS

Bu gizemli törenleri gece mi kutluyorsunuz gündüz mü?485

DİONÜSOS

Esas geceleyin. Karanlık dinsel huşuyu pekiştirir.

PENTHEUS

Kadınlar için gece tuzaklarla doludur, saf değildir.

DİONÜSOS

Kötülük gün ışığında da işlenebilir.

PENTHEUS

Şu kaypak dilinin cezasını çekme zamanı geldi geçiyor.

DİONÜSOS

Sen de inançsızlığın yüzünden belanı bulacaksın. 490

PENTHEUS

Bakkhos'a güveniyor işte, ondan aldığı esinle
böylesine cüretli. Hiçbir sözün de altında kalmıyor.

DİONÜSOS

Cezamı söyle bakalım.

PENTHEUS

Önce senin şu hoş kokulu uzun saçlarını kırtıracağım.

DİONÜSOS

Ben bu saçları tanrı adına taşıyorum. Kutsaldır onun için.

PENTHEUS

Sonra şu türsосу ver bakayım. 495

DİONÜSOS

Alabilirsen kendin al. Dionüsos'un bu. Ben onun adına
taşıyorum.

PENTHEUS

Seni hapse attıracağım.

DİONÜSOS

Tanrı istediğim zaman serbest bırakır beni.

PENTHEUS

O çılgın kadınların yanına tıklıp ona dua edince ha?

DİONÜSOS

O burada, görüyor olup biteni.

500

PENTHEUS

Nerede hani? Ben göremiyorum.

DİONÜSOS

Burada benim yanımda. Sen inançsız olduğun için
göremiyorsun onu.

PENTHEUS (Nöbetçi'ye)

Yakalayın şunu. Benimle ve Thebai ile alay ediyor.

DİONÜSOS

Bakın, beni bağlamayın. Benim aklım başımda sen ise
delisin.

PENTHEUS

Benim buyruklarım geçer burda seninkiler değil.
Bağlayın şunu!

505

DİONÜSOS

Sen ne ettiğini biliyorsun.
Kim olduğunu unutmuşsun.

PENTHEUS

Pentheus'um ben, Ekhion ile Agaue'nin oğlu.

DİONÜSOS

Pentheus keder demekir.
Adın alinyazısına pek uyuyor.

PENTHEUS

Götürün şunu hapsedin, atların tavrasına.

Orada bulursun özlediğin karanlığı,
orada horo tepersin

salını

510

Orada hora tepersin. Hizmetindeki kadınlara gelince,
onları ya köle pazarına götürüp sattıracağım,
ya da kendi sarayımda alıkoyup dokuma işlerinde
çalıştıracacağım.

Böylece ellerini teflerden davullardan uzak tutacaklar.

DİONÜSOS

Gidebiliriz. Yazgımda olmayan hiçbir şey beni ırgalamaz 515
Dionüsos, ki sen onun için öldü diyorsun, seni izleyecek
ve bu dinsizce davranışın öcünü alacak. Bana el sürmekle,
benim kimliğimde onu hapse atıyorsun demektir.

*(Nöbetçiler Dionüsos'u götürürler. Pentheus ayrı
yönden çıkar.)*

KORO

Akheloos'un* kızı 520
Dirke,* tatlı bakire
Zeus'un oğlu bir günler
senin konuğun oldu,
kaynaklarında yundu.

Tanrı onu kendi ölümsüz ateşinden
çekip kurtardı, sokarken kalçasına
bebeğin adını bağırdı kulağına: 525
Dithürambos... İki kez doğan
Gel şimdi de babanın "rahmine" gir,
Bakkhos çocuk, Thebai'de
adın böyle anılacak.

Şimdi, kutsal Dirke 530
Başımda taç, ayaklarım raksta
Bakkhos şenliklerinde.
Beni niye dışlıyorsun
kutsal yerlerinden?
Benden niye çekiniyorsun?
Dionüsos asmasının mor salkımları
nasıl sarıyorsa toprağını 535
belleğinden hiç eksik olmayacak
onun ürkünç adı.

– Bu ne öfke! Bu ne öfke

karşı salını

- O toprak soylu, ejder tohumu, Ekhion oğlu
 Pentheus, insan değil o,
 tanrılara kafa tutan azgın bir canavar.
 Bakkhos'un şenlik alayındayım ya,
 beni zincire vurup, zindana atacak.
 Görür müsün ey Zeusoğlu Dionüsos
 sözcülerinin çektiği eziyetleri?
 Altın asanı savura savura in Olümpos'tan,
 günahını ödet bu canıye. 555
 Yaban hayvanlarının sığınağı
 Nüsa* Dağının neresinde, ey Dionüsos
 ellerinde türsos kargıları
 şenlikçilerini güdersin?
 Belki Korukia doruklarında?
 Ya da sık ağaçlı Olümpos korularında 560
 bir günler Orfeos*, kitar ezgileriyle
 ağaçları, dağ yaratıklarını büyüleyip
 kendine çekmişti orda.
 Ey mutlu Pieria 565
 Dionüsos tapıyor sana
 korolarıyla gelip
 kaynaklarında bayram edecek.
 Aksios'un* deli çaylarını aşıp
 döne döne oynayan maynadlarıyla, 570
 sular atası Lüdias'ın* insanlara
 bolluk ve sevinç dağıtan ırmaklarını geçecek.
 Derler, cins atların yetiştirdiği ovalara can veren
 akarsuların en güzeliymiş. 575

(Yıldırım, gök gürültüsü. Bütün sahne sarsılır.)

DİONÜSOS (İçerden)

Hey,
 İşitin beni, kulak verin sesime
 Hoy Bakkhalar, hoy Bakkhalar!

BAKKHALAR

Kim var orada. Bana seslenen kim? Dionüsos, sen misin?

DİONÜSOS

Hey, hey benim ben. 580

Semele'nin, Zeus'un oğlu.

BAKKHALAR

Hoy, hoy, efendimiz, efendimiz

Gel, şenlikçilere katıl. Oy Bakkhos, bakkhos!. 585

DİONÜSOS

Derinden sars toprağı, ürkünç Deprem titanı.

*(Koro, ünlemleri sahne üstündeki devinimleriyle
depremi, yangını yaşatır.)*

KORO

– Aaa, Aaa!

– Pentheus'un sarayı yıkıldı yıkılacak.

– Dionüsos da içinde.

– Onu kutsayalım.

– Taparız biz ona. 590

– Taş sütunlar nasıl kaykıldılar, gördün mü?

– Dionüsos'un utku çığlıkları bu!

DİONÜSOS

Yıldırım alevini canlandır. Yakalım, yakalım Pentheus'un
evini. 595

KORO

– Aaa! Aaaaa!

– Bakın, görün, Semele'nin kutsal gömütü çevresinden
nasıl fışkırıyor alevler! 600

Titreyen gövdelerimizle kapanalım önünde

Ey Mainadlar, gelen Zeus'un oğlu

Bu saraya lanetler yağdıra yağdıra.

DİONÜSOS *(Saraydan çıkar)*

Asyalı kadınlar. Bu olup bitenler, çok mu ürktüttü sizi?

Yerlere kapandınız? Bakkhos'un Pentheus'un evini 605

nasıl sarstığımı gördünüz, duydunuz.
Hele doğrulun, toparlayın kendinizi,
titreyip durmayın karşımda, sakın olun.

KORO

Ah şenlik alayımızın ışığı. Bizi koyup gittin sandım.
Kendimi birden öyle yalnız, öyle boşlukta hissettim ki.

DİONÜSOS

Beni götürüp Pentheus'un zindanına attıklarını görünce
korktun ha?

610

KORO

Nasıl kapılmayım? Senin başına bir hal gelseydi
bana kim sahip çıkardı? Ama o zalimin elinden
sen nasıl kaçıp kurtuldun?

DİONÜSOS

Kolayca, kimsenin yardımı olmadan.

KORO

Ellerini kollarını bağlamamış mıydı?

615

DİONÜSOS

Onu fena aldattım. Elim kolum bağlı sanıyordu.
Oysa elinin ucuyla bile bana dokunmuş değildi.
Hep bir yanılğı içindeydi. Beni kapamak için götürdükleri
ahırda bir boğa buldu. Kemendi o boğanın
ayaklarına dizlerine atıp onu yakalamaya çalıştı.
Öfkeyle soluyor, kan ter içinde dudaklarını ısırıyordu. 620
Bense bir ymada oturmuş sakince onu seyrediyordum.
İşte tam bu sırada Bakkhos geldi, sarayı sarsmaya başladı.
Anasının gömütü üstündeki ateşi azdırdı.
Pentheus alevleri görünce saray yanıyor sanıp
bir oraya bir buraya koşarak hizmetçilere su taşımaları için
emirler yağdırıyordu. Hepsi çanlarını dişlerine takmış 625
çabalıyordu, ama bir hiç için. Boşuna zahmet!
Derken benim kaçtığımı sandı. Yangın söndürme işine boş
verdi.

Kara kılıcını çekip sarayın içine daldı.

Ama bana öyle geliyor ki Bakkhos bir görünç* yarattı
oracaktı,

tıpatıp bana benzeyen bir fantom yani

Pentheus onun üstüne atladı, kılıcını

ışılıtlı boşluğa sapladı. Aklı sıra beni boğazlıyordu.

Sonra Bakkhos onun başına başka belalar sardı.

Zindanı yıkıp yerle bir etti. Her şeyi parçaladı. 630

Ama Pentheus en çok beni elinden kaçırdığına yanmalı.

Yorgunluktan kılıcını elinden düşürdü. Bitkin yere serildi.

Sadece bir insan olduğu halde bir tanrıyla 635

savaşmaya kalkışmanın sonu. Ben saraydan usulca
sıyrıldım,

işte buradayım, sizin yanınızda. Pentheus'tan korkum yok

Ah, çizme sesleri geliyor kulağıma, birazdan çıkıp gelir
buraya.

Bütün bunlardan sonra ne diyebilir ki bana.

Tüm öfkesiyle gelsin. Ben onun hakkından gelirim. 640

Alçakgönüllü bir umursamazlık, bilgeliğin bir başka ölçüsü

PENTHEUS (*Yılgın girer*)

Rezalet! Yabancı kaçmış. Az önce ellerini kollarını

sımsıkı bağlayıp hapsetmiştik.

Aa, herif burada. Ne iştir bu? 645

Evimin önünde dikilmiş duruyorsun? Nasıl kaçtın?

DİONÜSOS

Ayağını denk al! Öfkene dingin yürümeyi öğret.

PENTHEUS

Zincirlerinden sıyrılıp buraya nasıl geldin?

DİONÜSOS

Sana söylemedim mi –ya da sen işitinedin mi– birinin beni
kurtaracağını?

PENTHEUS

Bir garip söz üstüne bir başka garip söz ediyorsun, kimmiş o 650

DİONÜSOS

İnsanlar için üzüm salkımları yüklü asmayı yaratan.

PENTHEUS

.....

DİONÜSOS

Dionüsos'un onurunu incitiyorsun.

PENTHEUS

Emrediyorum, bütün kent kapılarını kapayın!

DİONÜSOS

Hah, tanrılar duvarların üstünden geçemez mi sanıyorsun?

PENTHEUS

Kurnazsın, ama bana sökmez kurnazlığın.

655

DİONÜSOS

En önemli konuda kafam işliyor ya!

Ama sen, dağlardan koşup gelen

şu sığırtmacın sözlerine kuak ver önce.

Beklerim ben seni, kaçmıyorum.

SİĞİRTMAÇ

Pentheus, Thebai ülkesinin başbuğu,

660

karın eksik olmadığı Kithairon'dan geliyorum.

PENTHEUS

Telaşla getirdiğini haber ne?

SİĞİRTMAÇ

Bakkhaları gördüm, evlerinden yalınayak kaçan

o esrik kadınları. Yaptıkları ürkünç olduğu kadar

665

olağanüstü işleri sana ve kente anlatınak isterim.

Ama önce söyle, her şeyi olduğu gibi mi anlatayım,

yoksa dilimi tutup kısa mı keseyim? Senin ani parlayan

öfkenden

sert mizacından öyle korkuyorum ki, Kralım.

PENTHEUS

Rahat konuş, benden korkmana gerek yok.

Dürüst yurttaşlara kızmak hakka sığmaz.
 Bakkhaların ettikleri nice kötüyse
 bu adama vereceğim ceza onca büyük olacak. 675
 Kadınları bu rezilliklere kıskırtan o çünkü.

SIĞIRTMAÇ

Güneşin ilk ışınları dünyayı ısıtmaya başlarken
 sığırlarımız otlaya otlaya yamaçlara sarmış,
 Thebai'nın son evlerini arkamızda bırakmıştık.
 Üç bölük şenlikçi kadın gördüm. 680
 Birinin başını Autonoe* çekiyordu,
 Agaue ikinci bölüğün, İno üçüncünün.
 Hepsi hora tepmekten bitkin düşmüş uyuyordu.
 Kimi sırtlarını çamlara yaslamış,
 kimileri yerde meşe gazeline serilmiş, 685
 ama hepsi de edepli bir şekilde. Öyle senin dediğin gibi
 şarapla flüt sesiyle kendinden geçmiş
 şehvet azgını karılar gibi değil.
 Derken efendim, senin anan
 bizim sığırların ayak seslerini, böğürtülerini işitmiş olmalı ki
 Bakkhaların arasından yekindi, bir ünledi:
 'Bakkhalar!' Kadınlar gözlerindeik ağır uykudan silinip 690
 ayağa fırladılar. Görmeye değer bir güzellikti.
 Genç kadınlar, yaşlı kadınlar, aralarında henüz evlenmemiş
 kızlar,
 Önce saçlarını çözdüler açtılar, ceylan postlarına büründüler 695
 Ve yüzlerini yalayan yılanları ötelere berilerine sardılar.
 Kiminin karacalar vardı kucaklarında, kiminin yırtıcı kurt
 encikleri.
 Ak sütleriyle emziriyorlardı onları. Bunlar bebelerini
 evlerinde komuş,
 memeleri süt dolu genç annelerdi. 700
 Sonra sarmaşık çelenklerini, meşe yaprağı taçlarını
 geçirdiler başlarına.

Kızlardan biri kargısını saplayınca kayaya
güldür güldür su kaynamasın mısana.

Öbürü ateş çalisını* çalınca toprağa,
kudretten şarap fıskırdı.

705

Yeri tırnaklarıyla kazınca da süt çıkıyordu.

Türsoslardan bolca bal damlıyordu.

Bunları görmek için orada sen de olmalıydın

Horladığın bu tanrıya dualarla yaklaşırdın.

Biz sığırtmaçlar, çobanlar tanık olduğumuz bu tansıkları
konuşmak tartışmak için toplandık.

715

Kentte aylak dolaşmayı seven, iyi de konuşan bir bey
bize bir nutuk çekti: "Dağ yamaçlarında yaşayan sizler,
Kralımıza elbet hizmette bulunmak istersiniz

Pentheus'un anası Agaue'yi bu Bakkha törenlerinden

kurtarmalıyız. 720

Bize, doğru konuşuyor gibi geldi.

Sık ağaçlar arasına gizlendik.

Bakkhalar belli zamanda türsosu havada sallayıp
şenliği başlattılar.

(Sığırtmaç'ın sözleri ses etkileriyle pekişir.)

Bir ağızdan Bakkhos, Bakkhos diye çığırmaya başladılar.

Bütün dağ onlarla birlikte Bakkhos diye ünledi.

Bakkhos, Zeus oğlu Bakkhos!

725

Şenliğe hayvanlar da katıldı,

oradan oraya hızla koşmaya başladılar.

Agaue benim gizlendiğim yerin yakınından geçiyordu,
pusudan çıktım onu yakalamaya çalıştım. Bir bağırdı:

730

'Benim tezayaklı tazılarım. Bu adamlar bizi avlamaya
gelmişler

Kargılarınıza davranın. Beni izleyin!' Karşı koymayıp kaçtık
Bakkhaların elinde parçalanmaktan kurtulduk.

735

Bu sefer, çıplak elleriyle Bakkhalar, çayırdı otlayan mala
saldırdılar.

Görecektin, kadınlardan biri nasıl besili bir danayı
böğürte böğürte bacaklarını ayırıp parçaladı. 740

Hayvancığın kaburgaları, toynakları nasıl oraya buraya
savruldu,
kanlı et parçaları çam dallarında asılı kaldı. 745

Çelmeler atıp yere yıktılar azgın boğaları
keskin sivri boynuzlarından hiç korkmadan.
Bir sürü kadın, bir göz kırpmı sürede, Kralım
kaç parça et kopardılar hayvandan.

Koşmuyor, uçuyorlardı adeta kuşlar gibi
Asopos* ırmağının suladığı ovada –ki Thebai kentini 750
bu ova besler.

Kithairon dağının yamaçlarındaki Hüsiiai" ve Eruthrai
yerleşimlerini
kasıp kavurdular. Evlerin talanını sırtlarında omuzlarında
taşıdılar. 755

Tunçtu demirdi, iplerle bağlı bile değil.
Saçlarını ateş sarmıştı ve ateş onları yakmıyordu.
Aramızdan bazıları Bakkhaların saldırısına karşı
silaha sarıldılar. Dehşetli bir sahneydi, Kralım. 760

Mızrakların siviri temrenleri kanatmıyordu kadınları
Oysa Bakkhaların savurdıkları kargılar-türsoslar
yaralıyordu erkekleri. Sonunda bizimkiler yüzgeri kaçtılar.
Kadınlar erkekleri yenmişti. Belli ki bir tanrı vardı içlerinde.
Sonra işe başladıkları yere döndüler. 765

Tanrının onlar için fışkırttığı su kaynaklarına geldiler.
Üstlerindeki başlarındaki kanları yıkadılar.
Yılanlar da yalayarak yüzlerindeki kan pıhtılarını
temizlemeye yardım etti.

Bu tanrı, kimse o, ülkeye kabul et, Kralım.
Birçok konularda güçlü. Hakkında şunu da söylüyorlar, 770
ben işittim.
Ölümlülere keder dağıtan şarabı ihsan etmiş.

O yoksa, Kıbrıs aşk tanrıçası da yok deriz.
Ne de insanlara sevinç veren başka üstün varlıklar.

KORO BAŞI

Sen Kralsın ya, rahat konuşamıyorum, korkuyorum 775
Yine de Dionüsos'tan büyük tanrı yok diyeceğim.
(*Sığırtaç çıkar.*)

PENTHEUS

Yürüyen bir yangın gibi bu Bakkhos belası
Hellas halkı bizi çok ayıplayacak.
Hiç gecikmemeliyiz. Elektra kapılarına koşun 780
Bütün hoplitler* süvariler savaş nizamına girsin.
Mızrak-kalkan erleri, katı yay çeken okçular hazır olsun şimdi
Bakkhaların üstüne yürüyeceğiz. İş gerçekten çığırından
çıktı. 785
Kadınların elinde bu durumlara düşecektik ha!

DİONÜSOS

Benim sözlerim seni ikna edemeyecek, Pentheus.
Bana yaptığın haksızlığa karşı yine de
sana şunu öğütlerim: Bir tanrıya karşı savaşmaya kalkışma.
Kendine gel. Bakkhos, ohoy çığlıklarıyla ünlettikleri dağdan
790
Bakkhaları indirmene izin vermeyecek.

PENTHEUS

Bana akıl öğretme! İpten zincirden kurtulduğuna şükret.
Yoksa seni yeniden mi cezalandırayım istersin?

DİONÜSOS

Yerinde olsaydım karşı koymak yerine, 795
ona kurbanlar sunardım.

PENTHEUS

Gerçekten de kurban sunacağım. O kadınları
Kithairon korularında kılıçtan geçireceğim.

DİONÜSOS

Hepiniz kaçacaksınız. Onursuz bir şekilde

Bakkhalar türsoslariyla senin tunç kalkanlarını
tersyüz edip önlerine katınca.

PENTHEUS

Bu yabancıyla başetmek güç. İçerdayken de dışardayken de
800
kendi bildiğini okuyor, susmuyor.

DİONÜSOS

Dostum, durumu onarmak hâlâ mümkün.

PENTHEUS

Ne yaparak yani? Kölelerimin kölesi olarak mı?

DİONÜSOS

Ben bu kadınları silahsız buraya getiririm.

PENTHEUS

Ah, bana karşı kurnazca bir düzen yine! 805

DİONÜSOS

Öyle deme ben seni kurtarmak istiyorum kendi yöntemimle

PENTHEUS

Onlarla işbirliği içindesin, bu ülkede sonsuzca Bakkha
törenlerini yerleştirmek için.

DİONÜSOS

İşbirliği içindeyim doğru, ama bir tanrıyla işbirliği bu.

PENTHEUS

Şurdan benim silahlarımı getirin. Sen de kes konuşmayı.

DİONÜSOS

Aaa! 810

(Uzunca bir susmadan sonra yepyeni bir yaklaşımla)

Onların dağda neler yaptıklarını görmek istemez miydin?

PENTHEUS

Çok isterdim, bu zevk için de sayısız altın öderdim sana.

DİONÜSOS

Böyle bir arzu nereden geldi?

PENTHEUS

Onların şarapla şarhoş olduklarını görmek bana acı verecek
olsa da...

DİONÜSOS

Zevk de verse acı da verse, görmek istersin, değil mi? 815

PENTHEUS

İnan ki isterim. Çamların altında sessizce oturup
onları izlemek mümkün olsaydı.

DİONÜSOS

Görünmeden de gelsen, anlar, izini sürerlerdi senin.

PENTHEUS

Ben de açıktan açığa çıkarın karşılarna. Dediğin doğru.

DİONÜSOS

Öyleyse gidiyor muyuz, bu geziye var mısınız?

PENTHEUS

Süratle beni oraya götür. Geciktiğimiz her dakikayı senden
bilirim. 820

DİONÜSOS

Önce incecik pamuk fistanlar giyeceksin.

PENTHEUS

Neden gerekiyor bu? Ben erkeğim, niye kadın kılığına
giyecekmişim?

DİONÜSOS

Orada seni erkek kılığında görürlerse öldürürler.

PENTHEUS

Yine haklı çıktın. İş kurnazlığa gelince ustasın.

DİONÜSOS

Bana bu akılları veren Dionüsos'tur.

825

PENTHEUS

Akıl iyi de, nasıl uygulayacağız?

DİONÜSOS

İçeri girip giydireceğim seni.

PENTHEUS

Ne tür giysiler? İlle kadın giysileri ha? Yok, utanırım.

DİONÜSOS

Maynadların gösterilerini seyretmekten vazgeçiyorsun
demek?

PENTHEUS

Ne giydireceksin bana?

830

DİONÜSOS

Dur hele, şu saçlarını çözüp omuzlarına dökelim.

PENTHEUS

Ondan sonra ne kılığına gireceğim?

DİONÜSOS

Topuklarına değin ince bir fistan ve başına bir hotoz.

PENTHEUS

Başka, aksesuar?

DİONÜSOS

Eline bir türsos, sırtına bir ceylan postu ak yünlerle benekli

835

PENTHEUS (*Yine direnir*)

Yoo, ben kadın giysileri istemiyorum.

DİONÜSOS

O zaman da Bakkhalarla savaşmak zorunda kalırsın.

Bu da kan dökmekle olur.

PENTHEUS

Doğru. Önce gidip yörede bir keşif yapalım.

DİONÜSOS

Kötü amaçlı bir işte bile kötü araçlar kullanma.

PENTHEUS

Millet beni görmeden kentin içniden nasıl geçeceğim? 840

DİONÜSOS

Tenha yollardan geçeriz, ben sana kılavuzluk ederim.

PENTHEUS

Bakkhaları kendimize güldürmeyelim de ne yaparsak
yapalım.

Girelim, neyin en iyisi olduğunu içerde düşünürüm.

DİONÜSOS

Hay, hay, ben her halde hazırım.

PENTHEUS

Ya silaha sarılacağım ya senin dediğini yapacağım. 845

DİONÜSOS (*Serpme atar gibi*)

Kadınlar, adam ağıma düştü düşecek. 848

Bakkhaların arasına karışıp, hak ettiği ölümü bulacak. 847

Dionüsos, bundan ötesi senin işin.

Hiç de uzakta değilsin, cezasını ver gitsin.

Önce aklını başından al, hafiften delirt onu. 850

Akıllı uslu, kadın kıyafetine girmek istemez elbet.

Usun dizginleri gevşeyince giyer entariyi.

O dehşet dolu tehditlerinden sonra

kentin içinden geçireceğim onu kadın kılığında 855

Thebai halkı önünde gülünç düşüreceğim.

Hadi, ben gidip Pentheus'u giydireyim

Hades'i* boylayacağı fistanla.

Annesi boğazlayacak onu.

Sonda öğrenecek Zeus'un oğlu

Dionüsos'un bir tanrı olduğunu: 860

İnsanları çok ama çok seven, ama öylesine de

ürkünç olabilen bir tanrı.

(*Dionüsos da saraya girer.*)

KORO

Geceler boyu sürecektir Bakkha şenliklerinde *salını*

ak ayaklarımla tepineceğim yine

başımı savurpu çiyli havada. 865

Ağlardan, tuzaklardan 870

kurtulmuş ceylan

avcının tazıların şamatasından
 rüzgâr hızıyla o korkulu
 kaçık kovalamadan sonra...
 ırmak byounca ovalarda
 sıçrar oynar ya,
 yeşil çayırların sevincinde.
 canını atar ya,
 insan uğrağı olmayan
 koruların kuytusuna,
 yaprak gölgelerine
 ben de öyle.

875

Hüner nedir? Tanrıların hangi bağışı
 'Düşmanımın kellesi pençemde'
 duygusundan daha tatlı?
 Güzel olan hep sevilir.

880

Ağır ağır devinir tanrısal güç
 ama şaşmaz hükmünü yürütür.

karşı salını

Sağduyudan sapana
 doğru yolu gösterir.

885

Çılgın bir yanılgı içinde
 tanrıları hiçe sayan
 aymazları uyarır.

Gizlenir türlü renkler biçimler içre
 uzun zamanların adım adım
 geçmesini bekler de
 pusudan avlar inançsız.

890

Hiçbir eylem, düşünce
 yerleşmiş yasaların
 sınırını aşamaz.

Kudreti tanımanın
 pek ucuzdur bedeli.
 Zamanın efendisi,

895

doğadan alır gücünü
 Alışıl gelmiştir,
 eskil çağlardan beri.

(Nakarat)

– Hüner nedir? Tanrıların hangi bağışı
 ‘Düşmanımın kellesi pençemde’
 duygusundan daha tatlı?
 Güzel olan hep sevilir.

900

Ne mutlu, kar kış fırtınalı
 denizlerden sağ esen,
 limana sığınana.
 Ne mutlu belaların üstesinden gelene.

zenginlik ve güç yarışında
 biri öbürüne üstün gelir
 şu ya da bu biçimde
 Binlerce başka kişi
 binlerce umudun ardında.

910

Kimi mutlu sona erer,
 kimi düşkırıklığı içinde

Ben gerçekten mutlu derim
 günlük sevinçlerin hakkını verebilene.

DİONÜSOS (Alaycı)

Gel Pentheus, değil mi ki sen
 görülmemesi gereken şeyleri görmeye,
 yapılmaması gereken şeyleri yapmaya can atıyorsun,
 sarayın önünde ‘arzı endam’ et.

Çılgın kadın maynadların kılığına büründün
 annenin ve onun Bakkha tayfasını gözetlemeye hazırsın
 Kadmos'un kızları gibisin.

915

PENTHEUS

İki adet güneş görüyorum, ve iki Thebai kenti
 her birinin surları yedişer kapılı.

Sen de boğaya benziyorsun, başında boynuzların. 920
Az önce de hayvan mıydın? Boğa değilsen ne olayım!

DİONÜSOS

Tanrı bize yol gösterecek. İlkın içerelemişti bize,
ama barıştık. Şimdi görmem gerektiği gibi görüyorsun.

PENTHEUS

Kime benzedim söylesene? Tıpkı teyzem İno değil miyim? 925
şöyle durunca? Yoksa anma Agaue mi diyorsun?

DİONÜSOS

Sana bakınca onları görür gibiyim. Ama şu perçemin
kaymış biraz, çelengın altına tutturmuştum.

PENTHEUS

İçerde Bakkhalar gibi tepindim ya, saçım ondan dağıldı. 930

DİONÜSOS

Senin nedimen sayılırım. Düzeltelim. Dik tut başını.

PENTHEUS

Ha ya düzeltiver. Sana güveniyorum.

DİONÜSOS

Kemerin de çözülmüş. Sonra eteklerin dökümü 935
ayaklarına düşümü hiç düzgün değil.

PENTHEUS

Haklısın, hele sağ ayağıma çarpık çurpuk iniyor etek.
Öbür ayağıma... eh, düzgün sayılır.

DİONÜSOS

Senin en iyi dostun olduğumu teslim edeceksin,
Bakkhaları en uslu akıllı halleriyle gördüğün zaman. 940

PENTHEUS

Türsosumu sağ elimde mi tutacağım yoksa
sol elimde mi, Bakkhalara daha çok benzemek için?

DİONÜSOS (Gösterir)

Sağ elinde tut ve sağ ayağını attıkça sağ elle ilerle.

Aklının düzeldiğine sevindim.

945

PENTHEUS

Bütün Kithairon'u, kayaları Bakkhalarıyla birlikte omuzlarımda taşıyabilir miyim dersin?

DİONÜSOS

İstersen taşırsın elbet. Daha önce aklın başında değildi. Şimdi çok iyisin.

PENTHEUS

Kaldıraçlar falan götürecek miyiz dağı yerinden oynatmak için 950

Yoksa ellerimle mi kavrayıp omuzlayacağım dorukları?

DİONÜSOS

Ama Nümfaların Pan'ın* ve kavalcı tayfasının kutsal yerlerini dağıtma.

PENTHEUS

İyi söylersin. Kadınları zor kullanarak yola getirmek yanlış. 955

Çam ağaçları arasında gizleneceğim.

DİONÜSOS

Gizleneceksin, uğrun uğrun yanlarına sokulup Maynadları dikizleyeceksin.

PENTHEUS

Umarım ağaçlıklar arasında seviştikleri döşekleri koyup uçmazlar

Pusuyu sezen kuşlar gibi.

DİONÜSOS

İşte gözetmen gereken en önemli şey. Onlara baskın vereceksin, 960

kendin bir baskına uğramazsan tabii.

PENTHEUS

Thebai içinden geçirerek götür beni. Bu serüvene çıkma yürekliliğini gösteren tek erkeğim.

DİONÜSOS

Ülke hayrına kafa yoran tek kişi sensin.

Böyle olunca da güç sınavlar bekliyor seni.

965

Beni izle. Ben oraya sağ esen götüreceğim seni.

Bir başkası geri getirecek.

PENTHEUS

Annem.

968

DİONÜSOS

Herkese örnek olacak.

PENTHEUS

Ben de onun için geliyorum.

DİONÜSOS

Taşınacaksın buraya...

PENTHEUS

Görkemli bir biçimde.

DİONÜSOS

Annenin kollarında...

PENTHEUS

Kendim gelemeyecek kadar aciz miyim?

DİONÜSOS

Benimki bir benzetme canım.

PENTHEUS

Bunu hak ediyorum.

(*Pentheus çıkar.*)

DİONÜSOS

Sen insanların yüreğine yılgınlık salmışsın.

Varacağın yolun sonu, pek korkulu olacak.

Bu ün senin başını göğe erdirecek.

Açın kollarınızı Agaue, ve kızkardeşleri

sizler, Kadmos'un kızları.

Bu genç adamı savaş alanına getiriyorum

975

'Ben' ve Dionüsos yengiyle çıkacağız.
 'Olaylar' gösterecek bundan sonra olacakları.
 (*Dionüsos da çıkar.*)

KORO

Koşun, ey çılgınlığın tezayak tazıları salını
 Koşun, Kadmos kızlarının
 şenlik yeri o dağa.

Esrik kadınları sal üstüne
 Bu kadın taklidine çıkmış deli 980
 gözetleyecek onları akli sıra.
 (*Birden dingin*)

Önce, annesi görecek onu
 yuvarlak bir kayanın, ya da bir ağacın
 üstüne tünemiş:

'Bu dağlar serserisi kim?' diye soracak. 985
 Thebai kadınlarını gözetlemeye gelmiş?
 Kadından doğmuş olamaz:
 Bir kancık aslan ya da bir Libya gorgonu* 990
 doğurmuş olabilir onu.

Adalet görünsün, yürüsün
 elinde kılıcıyla, kessin boynunu
 bu tanrı tanımaz, yasa tanımaz, hak tanımaz
 topraktan doğma Ekhion oğlunun.
 -Küstah bir eda, yol yordam bilmeden 995

gizem şenliklerini izlemeye geliyor.
 Sanıyor ki başa çıkabilecek
 Sapkınlığı sağaltacak tek deva: Ölüm. 1000

İnsanın kendin bilmesi
 erinçli bir yaşam demektir.

Benden uzak olsun muzır fikirler
 onları usumda yok ederim gider.
 Daha güzel amaçlara ulaşmalıyım

dinginlik içinde aksın yaşamım.

Sabahtan akşama saf bir ruhla 1005

iyiyi güzeli aramalıyım.

Tanrıları yüceltip

haksız eylemlerden uzak durayım.

Adalet görünsün, yürüsün

elinde kılıcıyla, kessin boynunu 1010

bu tanrı tanımaz, yasa tanımaz, hak tanımaz

topraktan doğma Ekhion oğlunun

–Bir boğa gibi görün

çok başlı bir ejder ol istersen

ya da ateş soluyan bir aslan.

Haydi Bakkhos, gülümseyerek 1020

at kemendini Bakkha avcısının boynuna

Bir kez ölüm saçan maynadların

arasına düştü ya.

(*Ulak girer.*)

ULAK

Ah, bir günler bütün Hellas'ın en mutlu soyevi

Yılan ülkesinde ejder dişlerini ekip, topraktan

bir ulus devşiren Sidonialı ihtiyarın sarayı. 1025

Öyle acıyorum ki sana.

KORO BAŞI

Ne var? Bakkha şenliklerinden bir haber mi getiriyorsun?

ULAK

Ekhion'un oğlu Pentheus öldü. 1030

KORO

Efendimiz Dionüsos yüce bir tanrı olduğunu gösterdin.

(*Koro'dan sevinç çılgınlıkları*)

ULAK

Nasıl böyle konuşursun? Ne demek oluyor bu?

Efendimin ölümüne sevindin mi, be kadın?

KORO

Eh, bir yabancıyım ben, ve şu barbar çığırışlarımla
alkış tutarım tanrıma. Saklanacak köşe bucak
aramayacağım artık, zincire vurulmak korkusuyla. 1035

ULAK

Thebai'da erkek kalmadı mı sanıyorsun?

KORO

Dionüsos, Dionüsos'tur, Thebai değil
bana buyuran.

ULAK

Seni anlıyorum da, başkasının felaketine
sevinmek yakışık almıyor. 1040

KORO

Söyle bana, nasıl bir ölümle öldü
bu hak tanımaz, kötülük kumkuması adam?

ULAK

Şu Thebai kentinin son evlerini arkamızda bırakıp
Asopos suyunu aşmış, Kithairon yamaçlarına sarmıştık 1045
Pentheus ve ben –ben çünkü efendimin hizmetindeydim–
o yabancı da bizim kılavuzumuzdu.

Ayaklarımız sessiz, biz dilsiz. Seyre delim ama görülmeyelim
1050

Önce otlak bir kayranda mola verdik.

Oradan işte Maynadlar gördük:

Derin bir koyakta, akar suyun üstünde
yeşil-kara yükselen o selvilikte.

Harıl harıl ellerindeki hoş işlerle uğraşıyorlardı.

Kimi hırpalanmış türsosunu onarıyor,
sarmaşıkları özenle sarıyordu. 1055

Kimi yulardan kurtulmuş taylor gibi özgür,

Bakkha türkülerini çığırıyordu,

Zavallı Pentheus iyi göremiyordu:

'Yabancı bir nerede isek, seçemiyorum çılgın kadınları

Yamaçta şu selviye tırmanırsam
görürüm onların cümbüşlerini.'

O zaman inanılmaz bir şey oldu işte. Yabancı
en uzun selvilerden birini yay gibi eğip,
-kalemi ipliğin ucuna bağlayıp pergel yaparlar ya
aynen öyle. Bu insanın yapabileceği bir şey değildi-
Pentheus'u üst dalların üstüne kondurup 1070
ağacın gövdesini sıvazlayıp bırakıverdi, hoop,
efendim yükseldi göğe.

O an işte Maynadları gördü, Maynadlar da onu.

Yabancı gözden yitti, Dionüsos'un sesi ünledi:

'Kızlar, bu genci getiriyorum önünüze.

Sizi, beni ve kutsal törelerimizi aşağılayan bu zındığı. 1080

Öcünüzü alın ondan.' Bunları söylerken de

gizemli bir ateş sütunu yükseldi yerden.

Hava dingin, yaprak kımıldamıyor koruda.

Tek canlı sesi yok doğada. Ama Bakkhalar önce

pek iyi işitmemiş olmalı bi seslenişi. 1085

Yerlerinden sıçradılar, gözleriyle araziye taradılar.

Bakkhos yeniden haykırınca Kadmos kızları 1090

tanrının sesini seçtiler, buyruğunu anladılar...

Yekindiler, annesi Agaue onun kız kardeşleri ve öbür

Bakkhalar

korunun içinden çavlanlar, kayalar üstünden sekip sıçrayıp

bir güvercin sürüsü gibi uçarcasına.

Tanrı esiniyle çıldırmışlar. Efendim ağaç üstünde ya,

onlar da yüksekçe bir kayalığın üstüne tırmandılar.

Taş yağdırmaya başladılar. Kimileri selvi dallarını ok gibi

fırlatıyor,

kimileri kargılarını savuruyor. Ama boşuna tutturamıyorlar

Ağacın tepesinde tünemiş Pentheus. 1100

Acınası bir tutsak gibiydi. Bu kez Bakkhalar meşe dallarını

koparıp

ağacın köklerini kazmaya çabaladılar.

Bu da sonuç vermeyince Agaue seslendi: 1105

‘Gelin çepeçevre sarılın ağacın gövdesine.

Bu canavarı mutlak avlamalıyız.

Yoksa tanrı danslarının gizini açıklayacak’

Ağacın gövdesine böyle sayısız el kol yapışınca

köklediler, toprağından söktüler.

Selvinin tepesinden küt diye yere düştü Pentheus.

İşitmeliydiniz, haykırışlarını çırpınışlarını.

Sonunun yakın olduğunu biliyordu. Annesi vardı üstüne önce

kurban törenini başlatan bir rahibe gibi.

Pentheus başından çelengini takıları attı, annesi onu tanısın

diye 1115

yanaklarına dokundu: ‘Ben senin oğlunum anne.

Oğlun Pentheus’um, Ekhion’un evinde doğurduğun.

Bana acı anne, benim günahlarım yüzünden 1120

sen öldürme çocuğunu.’

Ağzı köpükler içindeydi Agaue’nni, gözleri yuvalarından
uğramış,

Bakkhos cezbesine kapılmış, usu başından gitmiş,

sol elini kavradı avının, ayağını böğrüne dayadı, kanırdı

Kendi kol kuvvetiyle yapıyor değildi bunu, 1125

tanrının ona verdiği bir güçtü.

Zavallının kolunu omuzbaşından kopardı.

İno da öbür yanında vahşice vücudunu paralıyordu.

Autonoe ve öbür Bakkhalar da öyle, 1130

azgınca saldırıyordu. Bir feryad, bir uğultu.

Son soluklarıyla inliyordu zavallı.

Beri yanda Bakkhaların yengi haykırışları.

Biri bir kol koparıp götürdü, öbürü ayağını pabucuyla.

Kaburgalarını sıyırdılar. Kan ıslak elleriyle

Pentheus’un parçalarını birbirlerine atıp oynadılar. 1155

Gövdenin bir parçası şurda, bir parçası ötede kayalıkların
dibinde.

Bir parçası yeşil korunun derinliğinde.
Ara ki bulasın!

Anası elleriyle kopardı, kargının ucuna geçirdi kelleyi 1140
Sanıyor Kithairon'da avladığı dağ aslanının başı
Kız kardeşlerini Maynad cümbüşleri içinde kodu.

Zavallı avının kan-sevinci içinde
buraya kente koşuyor, Bakkhos'a 1145
av arkadaşım, yoldaşım, ustam
diye seslene seslene

Ne var ki gözyaşlarına boğacak onu,
yengiyle elinde taşıdığı.
Agaue evine dönmeden

ben bu acının uzağında olayım.
Biz ölümlüler için en akılcıca iş sanırım
tanrılardan korkmak, onları saymak olmalı. 1150

(Ulak çıkar.)

KORO

Bakkhos şanına hora tepelim
Eskil yılan soylu Pentheus'un
felaketi kutlu olsun. 1155

Kadın giysilerine büründü
Ateş çalısı* bir kargı elinnde
Hades'in* öz simgesi.
Bir boğa gönderdi onu
Yokluk yolculuğuna.

Thebailı* Bakkhalar, 1160
bu tören şanla şerefle
ama gözyaşlarına sona erecek.

Ne hoş bir oyun olmalı
oğlunun kesik başını
savura savura koşmak,
kolları evlat kanıyla ıpslak!

KORO BAŞI

Ama bakın, Pentheus'un annesi Agaue. 1165

Vahşi gözleriyle buraya evine koşuyor.

Bakkhos şenliklerinin tanrısına selam, hoş geldin.

*(Agaue, tırsosun ucunnda oğlunun kesik başıyla girer.
Sevinçle onlara gösterir.)*

AGAUE

Asyalı Bakkhalar! 1168

KORO

Bana ısrarla ne göstermek istiyorsun. Ah!

AGAUE

Dağdan yeni kesilmiş bir asma dalı 1170
çünkü avımız uğurlu geçti.

KORO

Görüyorum. Şenliğimize hoş geldin.

AGAUE

Onu ağsız tuzaksız yakaladım, aslan yavrusu.

Bak işte, gör. 1175

KORO

Hangi yazıda yabanda?

(Sözler çakışır.)

AGAUE

Kithairon'da...

KORO

Kithairon mu?

AGAUE

Yitirdi canını.

KORO

İlk hamleyi kim yaptı?

AGAUE

Bu onur benim yapıma düştü.

Mutlu Agaue diyor bana şenlikçiler. 1180

KORO

Başka kimler?

AGAUE

Kadmos'un...

KORO

Kadmos'un nesi?

AGAUE

Öbür kızları, ama benden sonra, benden sonra
çullandılar avın üstüne. Uğurlu bir av oldu bu.
Gel sen de katıl şölene.

.....

KORO

Ne, ben de mi katılayım, talihsiz kadın.

AGAUE

Gencecik, yavrucuk! Yanakları yumuşacık tüylü 1185
Yelesi göğsüne iniyordu.

KORO

Gerçekten, uzun saçlarıyla
bir yaban hayvanını andırıyor.

AGAUE

Bakkhos usta avcı, hünerle 1190
Maynadları onun üstüne saldı.

KORO

Gerçekten, Tanrımız yaman bir avcı.

AGAUE

Beni beğendin, değil mi?

KORO

Alkışlıyorum seni.

AGAUE

Çok geçmeden bütün Kadmosoğulları... 1194

KORO

Ve oğlun Pentheus...

AGAUE

Övgüler yağıdıracak bana avladığım bu aslan yavrusu için.

KORO

Dehşet!

AGAUE

Evet, korkunç!

KORO

Kıvanç duyuyorsun, öyle mi?

AGAUE

Çılgınca. Büyük bir iş başardım, avladığım av işte.

KORO

Elinde taşıdığın şu zafer kanıtını halka göster, bahtsız
kadın. 1200

AGAUE

Ey bu güzel hisarlı Thebai'ın yurttaşları.

Gelin görün bu armağanı, biz Kadmos kızlarının avladığı.

Öyle Teselyalıların kullandığı ilmekli oklar, ağlarla değil 1205
biz akça kollarımız çıplak ellerimizle avladık.

Erkekler niye övünürler bilmem ki, silahla ava çıkarlar ha?

Kollarını bacaklarını gövdesinden çekip ayırdık

paramparça ettik...

1210

Yaşlı babam nerede. Gelsin buraya,

Oğlum Pentheus, o da gelse ya.

Ha, bir de yüksek merdiven getirsinler,

avladığım bu aslanın kafasını

1215

kapının üstüne çaksınlar.

*(Kadmos, Pentheus'un cesedini bir sedye ile getiren
görevliler flüt ezgisiyle yavaş yavaş girerler.)*

KADMOS

Beni izleyin, Pentheus'un cesedini, bu acı yükü içeri getirin.

Ondan arta kalanları büyük çabalardan sonra Kithairon'da sık ağaçlar arasında bulabildik. İki parçası bir arada değildi. 1220

İhtiyar Teiresias ile Bakkhaların arasından geri dönmüştük. Kent surlarından içeri girmek üzereydik.

Biri gelip bana k ızımın yaptığı korkunç işleri anlattı. 1225
Maynadların öldürdüğü torunumun cesedini getirmek için ben yeniden dağa çıktım.

Orada, kocası Aristaios'a Aktaion'u* doğuran kızımı gördüm Autonoë'yi* demek istiyorum. Onu ve İno'yu gördüm.

Hâlâ esriktirler, biçare kızlar, meşe ormanları içinde. 1230

Agauë'nin delice koşarak buraya geldiğini söylediler...

Dedikleri yanlış değilmiş. Görüyorum işte bu yürek paralayıcı manzarayı.

AGAUE

Babacığım, en büyük onur senin payına düşüyor.

Dünyanın en soylu kızlarının babası sensin, bunu bilesin.

Kızlarının içinde ama en başarılısı benim. 1235

Mekiğimi dokuma tezgâhımın yanına kodum, daha büyük işlere soyundum:

Ellerimle vahşi hayvanları avlamak gibi.

Gör işte, cesaretimin ödülü bu

kollarımda getirdim sana

sarayın duvarlarını süslemek üzere.

Coşkuyla kutla, dostlarına şölen çek.

Sen de kutsandın bir anlamda benim başarımla.

KADMOS

Ah, acının kederin böylesi! Bakamıyorum. 1245

Cinayet işledin, elini kana buladın.

Tanrılara soylu bir kurban sundun!

Şimdi beni ve Thebai eşrafını kutlamaya çağırırsın.

Yazık çok yazık, önce sana, sonra bana.

Tanrı Dionüsos ne felaketlere çarptırdı bizi, 1250

adalete uygun beki, ama acımasızca.

AGAUE

Yaşlılık ne can sıkıcı bir şey, asık suratla paylıyor beni.
Dilerim oğlum anasına çeker. Thebai gençleriyle çıktığı
avlarda
şans, bana olduğu gibi ona da güler.

Ama bu oğlanın da işi gücü tanrılarla çekişmek. 1255

Birileri ona öğüt vermeli. Bu da sana düşer, babacığım.
Çağırın onu da buraya. Gelsin, sevincimi o da görsün.

KADMOS

Yazık, çok yazık, Ettiğin işin bilincine varınca
kahrolacaksın acıların acısıyla. 1260

Ama şu halin hep böyle sürerse
sanrısız bir mutluluk içinde yaşarsın.

AGAUE

Güzel olmayan ne var burada? Keder edecek ne var?

KADMOS

Başını göğe kaldır, bak.

AGAUE

Bakıyorum işte, ne varmış? 1265

KADMOS

Gök aynı gök mü, yoksa değişik gibi mi geliyor sana?

AGAUE

Her zamankinden daha parlak, daha saydam diyeceğim.

KADMOS

Yüreğinde benzeri bir tedirginlik var mı?

AGAUE

Bilemiyorum. Şimdi duygularım değişiyor gibi. 1270
Önceki düşüncelerim gitti.

KADMOS

İşliyor musun? Sorularımı açık seçik yanıtlayabilir misin?

AGAUE

Ne konuştuğumuzu unuttum, babacığım.

KADMOS

Sen kimin evine gelin gitmiştin?

AGAUE

Sparta'ya* gittim ya, Ekhion'a vermiştin beni.

KADMOS

Orada kocana hangi çocuğu doğurdun?

AGAUE

Pentheus'u, onun ve benim tek çocuğumuzu.

KADMOS

Kollarında taşıdığın kimin başı?

AGAUE

Bir aslanın başı! Avcılar öyle dediler.

KADMOS

İyice bak! Güç değil canım.

AGAUE

Ne görüyorum? Ellerimle eve getirdiğim bu ne? 1280

KADMOS

Aslana benzemiyor artık değil mi?

AGAUE

Yok, ellerimde tuttuğum Pentheus'un kafası. Vay talihsiz
başım! 1285

KADMOS

Ben bu acıyla kahroldum, senin bilincin açılmadan çok
önce. 1285

AGAUE

Kim öldürdü onu? Benim elime nasıl geldi?

KADMOS

Acı gerçek, hiç olmadık zamanda yüzünü gösteriyorsun.

AGAUE

Konuş, yüreğim çırpınıyor sözlerinin arkasını beklerken.

KADMOS

Onu sen öldürdün, sen ve kız kardeşlerin.

AGAUE

Nerede öldü? Evde mi, dışarda mı?

1290

KADMOS

Aktaion'u,* kendi yetiştirdiği tazıların parçaladığı yerde.

AGAUE

Yavrum, Kithairon'a niye gitmişti?

KADMOS

Tanrıyla ve sizin törenlerinizle alay etmeye...

AGAUE

Ya bizim, orada işimiz neydi?

KADMOS

Sen çıldırmıştın, bütün kent Bakkhos cezbesi içindeydi. 1295

AGAUE

Dionosüs bizi mahvetti. Çok geç görüyorum bu gerçeği.

KADMOS

Ona karşı gelmenizin cezası bu. Tanrı olarak tanımadınız.

AGAUE

Oğlumun ölüsü babacığım, nerede o?

KADMOS

Burada işte. Büyük güçlkle getirebildim.

AGAUE

Her parçası yerinde mi?

1300

(Kadmos çaresizlikle ellerini açar.)

Benim çılgınlığımda Pentheus'un payı ne?

KADMOS

O da senin gibi Tanrıya küfür içindeydi.

Tanrı da hepinizi bir çırpıda cezalandırdı. Seni ve bu talihsizi

Soyevimiz dağıldı, ben de bittim. Erkek evladım kalmadı 1305

Senin rahminden uç veren bu dalın da

feci ölümüne tanık oldum.

(Pentheus'un ölüsüne.)

Bu soyevi senin eline bakıyordu, evladım.

Sen bu evin güçlü direğiydin.

Benim özkızımın oğlu. Bütün kent senden titriyordu.

Senin varlığında hiç kimse bu ihtiyarı incitemezdi.

Sen onun cezasını verirdin.

Ama şimdi onursuz bir şekilde evimden yurdundan
atılacağım.

Ben koca Kadmos, Theabi soyunu toprağa ekip

Böylesine güzel bir ürün devşirdim 1315

Ah, insanlar içinde en sevdiğim...

Ölüm girse de araya, en sevgili çocuğum.

Artık sakalımı okşayıp, 'Annemin babası, dedeciğim'

diyemeyeceksin. Kolunu dolayıp omuzuma

'kimse üzüyor mu seni, incitiyor mu onurunu, ihtiyar? 1320

Söyle bana cezalandırayım onu, dedeciğim' diyemeyeceksin

bir daha hiç ama hiç. Şimdi yaşadığımız gerçek: Senin
felaketin,

benim kaderim, annenin evlat acısı, teyzelerin yası.

Yüce güçleri yadsıyan biri varsa bu ölümden ibret alsın.1325

Tanrıları saysın.

KORO BAŞI

Kadmos, torunun hak ettiği cezayı buldu.

Ama senin için gerçekten üzülmüyorum

AGAUE

Baba, görüyorsun yaşamım nasıl altüst oldu.

.....
(Burada uzunca bir kopukluk var. Ancak eski
yazarlar bu tragedyadan alıntılar yapmışlar.
Bunlar bir araya getirilerek şöyle bir kurgu
yapılmış. Ayrıca notlara bakın.)

Gururum utanca dönüştü, mutluluğum dehşete

Şimdi sadece oğlumun cenazesini gömülmeye hazır etmek

ve yas tutmak, sonra da gidip ölmek istiyorum.

Ama bilmiyorum bu kurallara uygun mu?

Ellerim işledikleri cinayetin kanıyla lekeli.

Öz kanımı döktüm, rahmimde oluşan canı parçaladım.

Tanrılar önünde yeniden günah işlemekten onu
nasıl kucaklayabilirim?

Sevgili oğlum, sen benim için ağlamalıydın.

Senin gözyaşların benim ölü yüzüme düşmeliydi.

Bir tanrının öfkesiyle.

(Dionüsos görünür.)

KORO

– Bakın!

– Ne var?

– Kim?

– O işte, efendimiz Dionüsos.

– Ta kendisi.

– İnsan kılığında değil artık, tanrı görkemiyle görünüyor
bize.

DİONÜSOS

Görüyorsunuz ya, ben güçlü tanrı Dionüsos

Zeus ile Semele'nin ölümsüz oğlu.

Yedi kapılı Thebai kentine geldim,

Kadın erkek yurttaşlar alaya aldılar beni,

Tanrılığımı kabul etmediler,

Törenlerimi esirgediler.

Kutsuz davranışlarının sonucunu görüyorlar işte

Kral soyevi yok oldu. Thebai yurttaşları geç kaldılar

körlüklerinden ötürü. Küfük içindeydiler,

İlk günahlı bu Pentheus'tu.

Benim haklarımı yadsılamakla kalmadı

beni zincirlere vurup aşağıladı.

O zaman da işte ölüm en utanç verici biçimde ona erişti.

Annesinin elinden. Bu yazgıya adalet içre erişti.

Hiçbir tanrı hiçlenmeye dayanamaz

adının saygısızca anılmasına katlanamaz.

Öcünü son kerteye almasın olmaz.

Ölümlüler bilmeli ki tanrılar onlardan daha güçlüdür.

Thebai halkının yazgısında bakın daha neler var.

Yakındır, yurtlarından göç edecekler
doğu batı yeryüzünde dolaşacaklar
Çünkü Zeus tanrı tanımaz bir kentin yaşamasına izin vermez
Agaue ve kız kardeşleri kenti hemen bugün
terk etmeli. Onların göçü ...

(Alıntılardan kurgulanmış metin burada bitiyor.)

DİONÜSOS

Sen bir yılanı dönüşeceksin, ve karın Harmonia,* Ares'in*
kızı 1330
–sen bir ölümlü olduğun halde babasından onu istemiştin–
o da bir yeryüzü ejderine dönüşecek işte.
Barbarların başında boğaların çektiği bir savaş arabasını
süreceksiniz.

Ancak, Loksias'ın* bilici ocağını da talan edince
evlerine dönüşü pek kötü olacak bu istila ordusunun.
Ama Ares seni ve kızı Harmonia'yı kurtaracak,
Mutlar* ükesinde size yer ayıracak.
Ölümlü bir babadan olma değil, Ben, Zeus'un oğlu
tanrı Dionüsos söylüyorum bunları. 1340
Daha önce sağduyulu davransaydınız
bu belalar başınıza gelmezdi.
Zeus'un oğlu yardımcınız olurdu.

KADMOS

Dionüsos, yalvarıyoruz sana, biz günah işledik.

DİONÜSOS

Beni kabul etmekte geç kaldınız. Tam gerektiği zaman
bilgiden bilinçten yoksundunuz. 1345

KADMOS

Bunu şimdi anlıyoruz ama senin cezan da çok ölçüsüz.

DİONÜSOS

Benim tanrılığımı hiçe saydınız.

KADMOS

Bir tanrıya hiç yakışmıyor insan zaafı. 1348

DİONÜSOS

Babam Zeus bu olanları, olacakları eskiden buyurmuştu.

AGAUE

Yazgımız, babacığım –geçkin yaşında senin–
yurttan kovulma acısı.

1350

DİONÜSOS

Niye geciktiriyorsunuz olacak olanı?

(*Dionüsos çıkar.*)

KADMOS

Ah kızım, ne hallere düştük. Sen ve mutsuz kız kardeşlerin
ben bu acıları paylaşan babanız.

Şu ihtiyar günlerimde yabancı bir ülkeye gideceğim 1335
bilmediğim insanlar arasına. Sonra şu ön-görünç:*

Ben bir ejder oluyorum, karım Harmonia, Ares'in kızı,
o da vahşi bir yılan. Karışık bir barbar ordusunu

Hellas üstüne saldırtıyor, yurdumun sunaklarını
gömütlerini talan ettiriyorum bu mızraklı askere. 1360

Yaşlı baban Kadmos'un acıları hiç dinmeyecek.

Akheron* ırmağının döngecine düşerken de huzur yok bana

AGAUE

Ah baba, ayrılıyoruz. Sürgünde ömrümü sürdüreceğim.

KADMOS

Niye kollarınla sarılıyorsun bana, zavallı çocuk?

Ak bir kuğu babasına sarılıyor. 1365

AGAUE

Sürgünde kime döneceğim yüzümü?

KADMOS

Bilemem yavrum, sana babandan artık hayır yok.

AGAUE

Hoşça kal, doğduğum yaşadığım evim yurdum.

Senden ayrılıyorum yeni acılar beni bekliyor. 1370

KADMOS

Kız kardeşinin kocası Aristaios'a* git.

AGAUE

Seni düşündükçe kahroluyorum, babacığım.

KADMOS

Ben de senin ve kardeşlerin için yavrum.

AGAUE

Dionüsos ne kötü çarptı bu dirliği.

1375

KADMOS

Sen de ona çok kötü davrandın.

Adı Thebai 'da onurla anılmıyordu.

AGAUE

Elveda babacığım.

KADMOS

Elveda bahtsız kızım. Yeniden mutluluğa erişmek
senin için kolay olmayacak.

1380

AGAUE (Görevlilere)

Beni kız kardeşlerimin yanına götürün,
sürgünde yoldaşlarım benim. Gazap dolu Kithairon'un
beni göremeyeceği bir yere gideyim.

Ne de benim gözlerim Kithairon'u görsün.

1385

Öyle bir ülkeye gidelim ki 'türsos'un* hiçbir anlamı olmasın
Başkaları Bakkha olsun, bu işlerle uğraşsın.

KORO

Tanrılar değişik biçimlerde

karışıyor insan yaşamına:

Olmasını beklediğin olmuyor,

1390

ummadığın başına geliyor.

Bu öykü de işte böyle sona eriyor.

(Acılı flüt sesi, hafif tef vuruşları. Agaue oğlunun
ölüsüyle sol arka alandan Kadmos sağ arka alandan
çıkartlar.)

SON

SÖZLÜK

Özel İsimler

AGENOR: Kadmos'un babası. İki oğlu daha var.

AKHELOOS: Irmak tanrısı. Okeanos ile Thetis'in oğlu.

AKSİOS: Bugünkü Vardar.

AKTAİON: Pentheus'un teyze oğlu. Annesi Autonoe. 'Ben Artemis'ten daha iyi avcıyım' diye övününce Tanrıça gazaba geldi. Onu korkunç bir ölümle cezalandırdı. Aktaion'un kendi av köpekleri Kithairon dağında onu parçaladılar. İki teyzeoğlu aynı dağbaşında benzer bir felakete uğradılar.

AKHERON: Yeraltı ülkesindeki ırmak. Ve bu ırmağın tanrısı Akheron, Güneş ile Yeryüzünün oğluydu.

AKTAİON: Pentheus'un teyzesi Autonoe'nin oğlu. Avcıydı. Av tanrıçası Artemis'in hışmına uğradı. Kendi av köpekleri Aktaion'u Kithairon dağında parçaladı.

ARES: Savaş tanrısı. Hera'nın oğlu. Bir mitos değişikisine göre Hera ona Zeus'tan değil bir bitkiden gebe kalmış. O bitkinin tohumlarını rahmine sokmuş da!

ARTEMİS: Av tanrıçası Anadolu Tanrıça Leto (Letoon onun kentidir) ile Zeus'un kızı. Apollon'un kız kardeşi.

ARTEMİS*: Efes Artemis'i diye anılan Tanrıça Avcı Artemis'ten çok değişik. Selçuk müzesinde çok güzel mermer yontusu var.

ASOPOS: Thebai yakınındaki ırmak ve bu ırmağın tanrısı

ATTİKA: Kuzey Yunaneli. Merkezi Atina. Güney ise Peloponez yarımadası. Spartalıların yurdu. Lakonia, Messenia, Arkadia, Akhaia diye bölgelere ayrılıyor.

AUTONOE: Aktaion'un annesi. Pentheus'un teyzesi.

AFRODİTE: Aşk ve güzellik tanrıçası. Afrodite'ye çalışmak, bir deyim gibi kullanmış: İşleri güçleri sevmek.

ARİSTAİOS: Kadmos'un damadı. Kızı Autonoe'nin kocası.

ASYA: Önasya-Anadolu anlamında. Burada İranın bir bölümü Baktria'yı da kapsıyor.

BAKKHALAR: Asyalı (= Anadolulu) Bakkhalar.

Bakkhos'un Bozdağ'dan (Tmolos) getirdiği yoldaşlar Bakkhos Kadınları.

Bir de oyunda Dionüsos'un kıskırttığı, delirttiği Thebailı Bakkhalar var. Kadmos, Teiresias, Pentheus Kithairon dağına onları izlemeye gidiyorlar. Oyunda gördüğümüz tek Thebai'lı bakkha Augue oluyor.

BAKTRİA: İran'ın doğusunda.

BOZDAĞ: Tmolos. Salihli yöresinin güzel dağı.

BROMİOS: Dionüsos'un bir başka adı. (= Gök gibi gürleyen, kahkahalar atan tanrı)

DELFOİ: Güney Yunanelinde, dağlık ormanlık bir bölge. Burada tanrı Apollon'un tapınağı, bilici ocağı vardı. Yunan Devlet Tiyatrosu buradaki amfitiyatroda oyunlar da sergiliyor.

DEMETER: Toprak Ana. Bolluk, bereket tanrıçası.

DİRKE: Thebai kenti yakınlarında akarsu. Adını su perisi Dirke'den alıyor. Dirke, Akheloos'un kızı.

DİTHÜRAMBOS: Dionüsos'un bir başka adı.

EİRENE: Barış Tanrıça. Bizim Aya İrini kilisemizin adı da Barış.

EUİOS: Dionüsos'un bir başka adı. 'Euoi!' ünleminden geliyor. Kendisine 'Euoi!' diye seslenilen tanrı.

İSMENOS: Dirke gibi Thebai kenti yakınlarındaki akarsu.

FRİGYA: Bugünkü Ankara, Polatlı yakınlarından başlayıp (Başkent Gordium) Eskişehir yöresi, Afyon vb. Anadolunun büyükçe bir bölümünü kapsayan bölge.

GÖKSOYLULAR: Uranitler (= Uranos çocukları).

Uranos göğün Titanıydı. Onun çocukları Kronos, Rhea ve Titanların yerini alan bütün tanrı ve tanrıçalar.

HADES: Yeraltı. – Ölüler ülkesi. Aynı zamanda bu ülkenin tanrısı. Yunan dininde Cennet-cehennem kavramları yoktu. Ölenler Hades'te gölgeler halinde bir yaşam sürüyorlardı.

HARMONİA: Ares'in kızı. Kadmos'un eşi. Agaue, Autonoe, İno'nun annesi. Adın kök anlamı: Uyum.

KHARİTELER: Üç ince ruhlu zarif tanrıça.

KİTHAİRON: Thebai'da yamaçlanan ünlü dağ. Oidipus bebekliğinde bu dağın başına bırakılmıştı. Pentheus'un teyzesi Autonoe'nin oğlu avcı Aktaion'u kendi köpekleri bu dağda parçaladı. Pentheus bu dağda yaşamını yitirecek.

LİDYA: Başkenti Sardes. Aydın ile Salihli yöresi.

LÜDİAS: Sular atası diye anılan bir tanrı.

FOİBOS: Apollon'un ön adı. Foibos Apollon.

KORÜBANTLAR: Bakkhalar / esrik çılgın kadınlar. Maynadlar.

KURETELER: Bunlar da korübantlar, Bakkhalar gibi. Giritten gelmiş dansçılar.

LOKSİAS: Apollon'un bir sanı.

MUSALAR: Esin perileri. Zeus ile Mnesunome (Bellek Tanrıçası'nın kızları).

MUTLAR ÜLKESİ: (makaron aia) Özel isim gibi yazılmamış. (Bilinen mitologyada geçmiyor. Cennet kavramına en çok yaklaşan bir mekân. Tanrılar, sevdikleri yakınlarını, kayırdıkları kişilere burada ölümsüz bir yaşam bağışlıyor.

NÜSA: Dionüsos'un yetiştiği ve onun için kutsal olan dağ. Yaban hayvanlarının inleri, mağaraları yuvalarıyla da ünlü.

ODÜSSEUS: Akha'lı kahraman. İliad'da cin fikirli Odüsseus diye anılıyor. Çok kurnaz da ondan. Troya'nın düşmesinde önemli rol oynayan tahta atın yaratıcısı.

Homeros'un ikinci büyük destanı Odüsseia, onun adını taşıyor Odüsseus destanı.

OLÜMPOS: Tanrıların tanrıçaların doruğunda yaşadıkları dağ.

ORFEOS: Tanrı Apollon ile musa Kaliope'nin oğlu. Lir (= kithara) çalmada öyle ustaydı ki ağaçları, yaban yaratıkları kendine çekiyordu. Bir de sevgilisi vardı, nümfa Euridike. Euridike'yi kıskanan yeraltı tanrıçası bağrından biryılan çıkardı, yılan kızı ısırdı. Euridike Ölüler Ülkesine gitti. Orfeus da onu kurtarmak için Yeraltına indi.

PARNASSOS: Güney Yunanistan'daki sıradağlar ve bunların Delfoi yakınlarındaki doruğu. Apollon ile Esin Perilerinin (musalar) oturduğu yer. Dionüsos'ca da kutsaldı.

PENTHEUS: Adın kökünde keder/acı anlamı var. Yazar sözcük oyunu yapıyor.

RHEA: Titan Khronos'un eşi, Titaniçe. Zeus'un anası.

SPARTA: Peloponez yarımadası. Lademaimonia diye de anılır.

EUİOS: Dionüsos'un adlarından biri.

MAİNAD: Bakkhaların bir başka adı. Delilenme, çıldırma fiilinden geliyor. Türkçe ünlü-ünsüz uyuşumuna göre maynad dedim.

MUSALAR: Esin perileri. Zeus ile Mnemosune'nin (= Bellek Tanrıça) kızları. Pieria kaynağı bu perilerin kutsal mekânıydı.

9 periydi ve her biri ayrı bir sanatın koruyucusu, esinleyiciydi. *Klio:* Tarih, *Melpomene:* tragedya, *Thalia:* Komediya, *Kalliope:* Epos, destan, *Terpsikhore:* Dans, *Euterpe:* Lirik şiir, *Erato:* Şarkı, *Urania:* Astronomi, *Polhümnia:* Şiir.

Tarih ve astronominin de sanat olarak algılanması ilginç. Musiki, müze gibi sözcükler musa'dan türemiş.

MNEMOSÜNE: Gök Titanı Uranos ile Yeryüzü Titaniçesi Gaia'nın kızı. 9 Musa'nın annesi.

NÜMFALAR: Su ve orman perileri. Küçük doğa tanrıçaları. Bunlar hep güzel çıplak kızlar olarak düşünmüş, resmedilmiş. Satürlerle sürekli bir kaçış kovalayış, sevişme içnideler.

PAN: Keçi kılıklı yaban doğu tanrısı. Satürlerin başı Dionüsos'a yakınlığı var.

PIERİA: Kutsal bir kaynak. Esin Perilerinin ozanların kaynağı.

SİLENOS: Yaşlı, ayyaş satür Silenos Dionüsos'un öğretmeni.

SEMELE: Thebai'nin kurucu ilk kralı Kadmos'un kızı. Dionüsos'un anası. Zeus'tan gebe kaldı. Zeus'un karısı Tanrıça Hera ona kötü bir oyun oynadı: 'Sevgilin sana gerçek kimliğiyle görünsün, ondan bunu iste' dedi. Başına ne geleceğini bilmeyen saf Semele buna kandı Zeus'tan kendisine gerçek kimliğiyle görünmesini isteyince Zeus yıldırımlarıyla ona göründü. Semele yanarak can verdi, bu arada çocuğunu düşürdü.

Zeus pişman oldu, ama artık geç kalmıştı. 'Olan oldu, bari çocuğu kurtaralım' deyip baldırını ikinci rahim gibi yardı bebeği içine yerleştirdi. Altın kancalarla ilıştirdi. Üç ay onu orada taşıdı. Günü dolunca bu garpi rahimden ikinci kez doğdu. Onun için Dionüsos (iki kez doğan) adını aldı.

Dionüsos oyunun önsöyleyisinde (= prologos) anasının acıklı öyküsünü anlatıyor.

Daha sonra Dionüsos anasını Yeraltı Ülkesi'nden çıkarak onu Olümpos'a götürecektir, Semele orada bir tanrıça gibi yaşayacak.

THEBAİ: Eski Yunan mitologyasının en önemli kentlerinden biri. İlk krallarından Kadmos, oyunumuzun bir kişisi. Kadmos gençliğinde bir kahramandır. Bir ejder öldürür, dişlerini söküp toprağa eker, bu ekimden insanlar boy verir.

NESNELER / KAVRAMLAR

Aither: Yunan mitologyasında, dünyanın çevresinde var olduğuna inanılan ışık saçan ince bir madde. Tanrı Zeus Güzel Helena'nın bir kopyasını bu aither'den yaratıyor.

Anlam değiştirerek eter diye de sözlüğe giriyor.

Alkış: İlk anlamı kutsama, sevinme. Bugünkü anlamıyla iki eli çırpıp alkışlamak değil.

Ateş çalısı: Yunancada *narteks*. Kurutulunca yanarca gibi ışık veren bitki. Başka bir adı rezene. Bu bitkiye Akdenizde ateş çalısı dendiğini değerli arkadaşım Sezgin Akgüç'ten öğrendim. Tek bir yeni sözcük bile beni sevindiriyor. O da bir köyü kızdan işitmiş: 'Geceleyin başka bir köye, bir düğüne giderken bu çalıyı yakar, önümüzü aydınlatırdık. Biz buna 'ateş çalısı' deriz demiş...

Daimon: 'Güç, gizemli bir güç, doğa üstü bir güç, kimi bağlamda bir tanrı.

Dionüsos'tan 'geleceği gören tanrı', diye söz ediliyor. Oysa geleceği görme yetisi Apollon'un bir özelliğidir.

Demek Dionüsos için de böyle bir inanç da var.

Dionüsos cezbesine tutulan, kendinden geçen kişi, içine tanrı girmiş gibi algılanıyor. O kişinin içine giren tanrı onun ağzından konuşuyor, gelecekteki haberleri veriyor.

Euhoy çığlıkları: Bakkhaların hora teperken çıkardıkları sesler. 1964 yılında biz bunu Hoy, hoy, hoy! ünlemiyle Türkçeye çevirmiştik.

Eyleyi: Sahne hareketi. Kişilerin devinimleri, davranışları.

Gorgonlar: Saçlarına yılanlar örülmüş dişi canavarlar. Hesiodes üç canavarın adını veriyor: *Sthanno*, *Eurüale*, ve *Medusa*. Bunların en ünlüsü *Medusa*. Baktığı kişiyi taşla çeviriyor. Bizim Side Müzesi'nde böyle bir *Medusa* yontusu var. Perseus uçan atı Pegasos ile gelir. *Medusa*'nın başına

keser. Bu kesik Medusa başı Tanrıça Athena'nın kalkanında bir simge olur.

Görünç: Sevinç, kıvanç, istenç örneğinden türettim. Herhangi bir görüntü, imge değil. Yalvaçların vahiyleri, Jung'un arketipleri, Blake'in, Rimbaud'un şiirlerindeki gibi vizyon. Ahmet Haşim'in: 'Ateş gibi bir nehr akıyordu / ruhum ile o ruhun arasında' dizeleri imgenin ötesinde bir görünçtür.

Hoplit: Eski çağlar Yunan ordusunda ağır piyade. Ağırılığı, tolga, zırh, kılıç kalkanından geliyor.

Kargı: (= türsos) Bakkhaların ellerinde asa gibi taşıdıkları sarmaşık sarılı değnek. Kimi zaman bu kargıların ucunda narteks (= ateş çalısı / rezene) vardı. Aynı zamanda fallik bir simge.

Kutsallık: Kutsallık altın kanatlı bir tanrıça olarak tanımlanıyor.

Küfür: Metinde ünlü *hübris* sözcüğü kullanılmış. Ünlü diyorum çünkü bu Yunan tragedyasının açık kavramlarından biri. Aristoteles *Poetika*'sının tragedya bölümünde trajik kahramanın 'hamartia' ve 'hübris'inden söz eder. İslamda tanrıya, kutsallığa karşı işlenen suç. Deli Dumrul, tanrıya karşı günahtan da ötesinde, bu suçu işler. Küfür sözler söyler.

Önbilici: Kâhin.

Önsöyleyi: Prologos.

Penthos / Pentheus: Burada bir sözcük oyunu var. *Pentheus* adı ile Yunanca keder sözcüğü arasındaki ses benzerliği. Aynı kökten.

Salını / karşı salını: **Strofe / anti strofe.** Koro, oyun alanı (orkhestra)'nın bir ucundan öbür ucuna, adımlarını dizelerin ritmine uydurarak, bir dans biçiminde salınarak gider; koronun ikinci bölümü de bu 'salını'yı bir "karşı salını" ile yanıtlardı.

Söyleyi: Oyun içinde diyalogun dışında.

Söyleyi: Tirad, monolog. Diyalogun dışında anlatı.

Titanlar: Yunan mitologyasında Zeus ile Hera döneminden önceki varlıklar. Tanrı ve Tanrıçaların prototipleri.

Tanrı ve Tanrıçaların ataları-nineleri.

Tanrılar Titanlar arasında büyük bir savaş oldu. Zeus onları yenip iktidarı ele geçirdi.

Uranos= Gaia

Khronos= Rena

Zeus= Hera

Uranos, gök titanı. Gaia, yeryüzü titaniçesi.

Khronos, zaman titanı.

Bu üçünün adından onlarla sözcük türemiştir. (Kronoloji, kronometre, jeoloji, coğrafya vb.)

Törenlerinin simgeleri: Elde tören kargısı türsos, sırtta ak yünlü benekli ceylan postu, başta çelenk.

Yılaşırı: İki yılda bir anlamında.

*

Söylemeye gerek yok, yabancı bir sözcüğün Türkçede karşılığı yaratılabiliyorsa, ben böyle bir çabadan yanayım. Ancak, başka bir kültüre kapı açılınca o kültüre özge sözcükler de dile girer. Bir örnek vereyim: *nümfa* sözcüğü pekâlâ orman perisi, su perisi diye de karşılanabilir. Hiç de zorlama yok. Ama *nümfa* sözcüğü de bilinmeli ki ondan türeyen tıp deyimi *nemfomani* anlaşılabilir olsun. Satür'den de satüriasis türeyecek.

Bakın iki ayrı dilden iki sözcük: minare, menorah.. Biri Arapça, öbürü İbranice. Ses benzerliği mi? Aynı kökten, aynı sözcük de ondan. İkisi de Sami dil ailesinden. İkisi de anlam değiştirmişler. Menorah Yahudilerin yedi kollu şamdanı... Dinsel, simgesel anlamı var. Aynı gerekçeyle *daimon*, *türsos*, *maynad*, *korübant* gibi tanımlar da sözlüğe girmeli.

Bu sayfaya kadar, oyunun daha iyi anlaşılması için bilgiler vermeye çalıştım.

Şimdi bir iki anı:

Bakkhalar'ı Sabahattin Eyuboğlu'nun çevirisiyle İstanbul Şehir Tiyatrolarında 1965 yılında sahneye koydum. Oyuncular, besteci, koreograf, sahne tasarımcısı... güzel bir oyun birliği oluştu. Giysileri Ayla Algan'ın annesi Nevzat Hanım tasarlayıp kendi dikti.

Müziği, Sabahattin Eyuboğlu'nun Anadolu'da bir cemevindeki tören sırasında teybe almış olduğu bir Alevi ayiniydi. Usuldan başlayıp “hıh, hıh, hıh, hah!” diye göğüs sesleriyle hızlanıp sertleşiyor, tören tam bir kendinden geçmeyle sürüyordu.

Bu ezgileri Mehmet Abut, flüt için yeniden düzenledi. Notaları hâlâ saklıyorum. Mehmet Akan, bu müziği aldı, ondan eşsiz bir Bakkha dansı yarattı. Dionüsos göre parmak ısırırdı.

Oyunculara gelemim. Şu kadroya bakın:

Nur Sabuncu, Ayla Algan, Mualla Fırat, Agaue rolünü iki yıl içinde değişerek oynadılar. Kâmuran Usluer (Dionüsos), Doğan Bavli (Pentheus), Toron Karacaoğlu (Kadmos), Kayhan Yıldızoğlu (Teiresias), Ersan Uysal (Ulak-Sığırtmacı), Jeyan Tözüm (Koro Başı).

Koro'da şu arkadaşlar rol alıyordu: Ayla Algan, Leyla Altın, Birsen Kaplangı, Sevil Uluyol, Gülen Kıpçak, Bilkay Tekben, Hale Akınlı, Oya Aydonat, Funda Postacı, Esmeray Saltık, Hülya Özenbaş, Dilek Türker, Sevim Oral, Ayşin Atav.

Koro'da boşluk olunca, Yugoslavya göçmeni oduğu için ‘Dobriç’ diye seslendiğimiz sevgili Muharrem'i Bakkha gibi giydirip sahneye salardık.

Üç nöbetçimiz varmış: Çetin İpekkaya, Güner Ümit, Erhan Abir...

36 yıl sonra hepsine yürekten sevgiler, saygılar...

Tragedyanın doruğu olan Agaue'nin bilincinin açılması

gerçekle yüz yüze gelmesi sahnesinin ilk provasında hepimizi çok etkileyen bir doğaçlama anı yaşandı; Agaue, elindeki kesik başın kendi öldürdüğü oğlu olduğunu anladığı an:

“*Pentheus’un başı*” (Dize 1284)

Koro, yarım ay biçimindeki tek vücut yere kapandı. Bu önceden tasarlanmış bir sahne yönergesi değildi; kendiliğinden oldu. Tiyatronun gizemi, sanırım böyle anlarda kendini duyuruyor. Bunu Ayla Algan’la epey konuştuk...

İkinci anım, Euripides’e karşı işlediğim bir suç niteliğinde!. Yönetmen olarak kendi yorumumu bir eksene oturtmak için oyun metnine şu dizeyi ekledim:

“*Kimi gün Usun, kimi gün Yüreğin buyruklarına uy!*”

Koro parçalarında birbiriyle çelişen, “barış/şiddet” içeren o kadar çok söz var ki, hangisi doğru? Her ikisi de... Çünkü dram çelişki sanatıdır.

Euripides bir Gandi değildi, tragedya yazarıydı.

Oyunu seyreden bilge dostum **İoanna Kuçuradi**, “Böyle bir ekleme yapmaya hakkın yoktu,” diye beni uyardı. Bu bana ders oldu. O gün bugün şunu ilke edindim: “Oyun metninde çıkarmalara evet, eklemeye hayır!”

Bunları söyleyen sen misin? Bakın neler oluyor. Eski bir öğrencim benim *Antigone* çevirimi ödenekli bir tiyatrodan sahneye koymak istediğini söyledi. Ne iyi... Ama genç yönetmenin bir fikri de var: **Sofokles**’in metnine **Anouilh** ve **Brecht**’in *Antigone* oyunlarından da geçitler ekleyerek tragedyayı zenginleştirmek, güncelleştirmek istiyor. Bunu kabul edemeyeceğimi söyledim. Yönetmen, “Öyleyse ben de oyunu bir başkasına çevirtirim,” deyiverdi. Niye olmasın? Kaldı ki, oyunun başka çevirileri de var.

Bu ‘yapıştırma’ tiyatrosu (onlar buna *kolaj* diyorlar) ülkemizde aldı yürüdü.

Konudan sapmayalım, *Bakchalar*’a dönelim.

Bir anı daha.

Birkaç yıl önce bir Japon tiyatrosu İstanbul'da *Bakkhalar*'ı sergiledi. Elbet kendi biçemlerinde sahneleyecekler. Günler önceden basında övücü yazılar çıktı. Çok güzel bir *Bakkhalar* seyredeceğine dünden eminim.

Ama ne görüyorum? Yönetmen Tadaşi Suzuki, Euridipes'in metninde bir ameliyat yapmış. Pentheus'u annesi Agaue değil, başkaları –birtakım rahipler mi ne?– öldürüyor. Yönetmen tragedyanın yüreğini çıkarıp attığının ayırdında değil.

Trajik olan, anne Agaue'nin oğlu Pentheus'u, o esriklik-aymazlık içinde öldürmesi, coşkuyla bunu kutlaması, sonra da yavaş yavaş bilincinin yerine gelmesiyle evlat acısını yaşaması. Euridipes bu tragedyayı bu sahneye erişmek için yazmıştır.

Oyunun sonunda tiyatro alkıştan sarsılıyordu. Belki koca salonda düş kırıklığına uğrayan birkaç kişiden biri bendim. Bu eziklik içinde tiyatrodan çıktım.

Kurosawa diye dev bir tragedya ustasını gençlik yılıarımdan beri tanımıyor olsaydım, Japonlar da tragedyadan bu kadar anlıyor önyargısına kapılabilirdim.

Mitos Boyut • YUNAN TRAGEDYALARI

Eski Yunan Tragedyaları 1

Aiskhülos / *Persler* – Sofokles / *Antigone*

Eski Yunan Tragedyaları 2

Euripides / *Bakkhalar*

Eski Yunan Tragedyaları 3

Sofokles / *Kral Oidipus*

Eski Yunan Tragedyaları 4

Euripides / *Medea*

Eski Yunan Tragedyaları 5

Euripides / *Troyalı Kadınlar*

Eski Yunan Tragedyaları 6

Euripides / *Elektra*

Eski Yunan Tragedyaları 7

Sofokles / *Filoktetes*

Eski Yunan Tragedyaları 8

Sofokles / *Aias - Elektra*

Eski Yunan Tragedyaları 9

Aiskhülos / *Zincire Vurulmuş Prometheus*

Eski Yunan Tragedyaları 10

Sofokles / *Oidipus Kolonos'ta - Trakhisli Kadınlar*

Eski Yunan Tragedyaları 11

Aiskhülos / *Oresteia Üçlemesi*

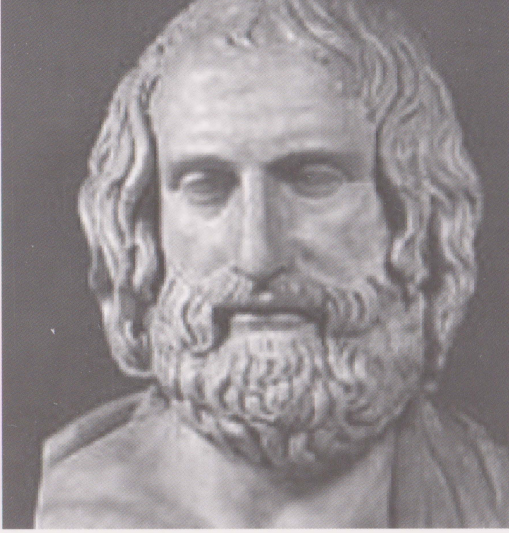
(*Agamemnon-Adak Sunucular- Eumenidler*)

Eski Yunan Tragedyaları 12

Sofokles / *Antigone*

Eski Yunan Tragedyaları 13

Aiskhülos / *Tebai'ye Karşı Yediler*

Bakkhalar, Medeia ile birlikte
Euripides'in başyapıtlarından biri.

'Bakkhalar', Tanrı Bakkhos'un (Dionüsos) çevresindeki
esrik, çılgın kadınlar alayı anlamına geliyor.

Dionüsos, kendisini tanrı olarak kabul etmeyen Thebai'nin
genç kralı Pentheus'u ve kralın annesi Agaue'yi çok ağır
biçimde cezalandırır. Agaue, oğlunu bir aslan yavrusu
sanıp öldürür. Kafasını kesip kargısının ucuna geçirerek
Thebai'e koşar. Avını sevinçle sahnedekilere gösterir.

Babası Kadmos'un uyarıcı sorularıyla
bilinci yavaş yavaş açılır, acı gerçeği görür.

Bu sahne, sadece Eski Yunan'ın değil
dünya tiyatrosunun doruklarından biridir.

Kapak Tasarımı: Mengü Ertel